

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Βασιλική Πλιόγκου
Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΤΝ-ΠΔΜ
vrliogou@uowm.gr

Στη δεκαετία του 1960, παρά το γεγονός ότι πολλές βασικές έννοιες που συνάδουν με το επιστημονικό κύρος των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών εντοπίζονται στον δέκατο ένατο αιώνα, παρατηρήθηκε μία έντονη συζήτηση σχετικά με τις ερευνητικές μεθόδους και διαδικασίες, οι οποίες εφαρμόζονταν στο συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο.

Και αυτό γιατί ο θρίαμβος της
νευτώνειας μηχανικής ανέδειξε
τότε τη φυσική ως πρότυπο
μέτρων και σταθμών για κάθε
άλλη επιστήμη.

Έτσι, όσο πιο συχνά γινόταν η υιοθέτηση των μεθόδων της φυσικής και η εφαρμογή των αρχών της, τόσο περισσότερο κύρος αποκτούσαν οι «θετικές» ή «σκληρές» επιστήμες σε σχέση με τις κοινωνικές επιστήμες, οι οποίες παραδοσιακά θεωρήθηκαν ως «μαλακές», άρα και λιγότερο σημαντικές.

Κατά συνέπεια και οι κοινωνικοί/ές επιστήμονες επηρεασμένοι/ες από τη συγκεκριμένη τάση, υιοθετούν την αναγωγική προσέγγιση της κλασικής φυσικής, αναγνωρίζοντάς την ως την ορθότερη δυνατή περιγραφή της κοινωνικής πραγματικότητας, με αποτέλεσμα η ποσοτική μέθοδος να κυριαρχήσει στο χώρο της κοινωνικής έρευνας.

Όμως, κυρίως από τη δεκαετία του 1960, εξαιτίας της γενικότερης επίδρασης της θετικιστικής σκέψης στην κοινωνία και τον άνθρωπο, αλλά και εξαιτίας ενός ευρύτερου κλίματος αμφισβήτησης των κοινωνικών δομών, η ποσοτική θετικιστική προσέγγιση στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών, άρχισε να επιδέχεται έντονη κριτική.

Ταυτοχρόνως, όμως, άρχισε να αναδεικνύεται η αναζήτηση «εναλλακτικών μεθόδων» και η αποδοχή «ποιοτικών ερευνητικών προσεγγίσεων».

Έτσι, η υιοθέτηση ποσοτικών ή ποιοτικών μεθοδολογικών ερευνητικών στρατηγικών αποτελεί τον κυριότερο μεθοδολογικό διαχωρισμό μεταξύ των κοινωνικών επιστημόνων, ενώ η πιο έντονη διάκριση αφορά στον τρόπο συλλογής και ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων.

Συχνά, μάλιστα, η διάκριση μεταξύ των ποσοτικών και ποιοτικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων παίρνει τις διαστάσεις μιας «διαμάχης», αφού στα ποσοτικά δεδομένα προσδίδεται η έννοια της αντικειμενικότητας, με αποτέλεσμα να θεωρείται ότι αυτά προέρχονται από «σκληρές» αναλυτικές διαδικασίες, ενώ τα ποιοτικά δεδομένα προσλαμβάνονται ως προϊόντα που προκύπτουν από «μαλακές» αναλυτικές ερευνητικές διαδικασίες.

«οι ποιοτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις δεν είναι λιγότερο «σκληρές» ή περισσότερο «μαλακές» από τις ποσοτικές, απλά όμως, είναι διαφορετικές».

Καθώς υπήρξε η επικράτηση της θέσης ότι η ποιοτική έρευνα είναι περισσότερο ιδεαλιστική, άρα όχι και ικανή να αναπαραστήσει την κοινωνική πραγματικότητα, ενώ η ποσοτική είναι περισσότερο ρεαλιστική και κατά συνέπεια ικανή, αφενός μεν να διακρίνει πώς ακριβώς είναι μία κατάσταση, αφετέρου πώς ακριβώς να αναπαραστήσει τη συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα.

Ωστόσο, στο πλαίσιο των ποιοτικών ερευνητικών προσεγγίσεων, η ύπαρξη μιας συνεχούς διερευνητικής ματιάς χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερος σημαντική αναφορικά με τη διαμάχη μεταξύ ιδεαλιστικών και υλιστικών θεωρήσεων.

Καθώς η κριτική αντίδραση στα θετικιστικά και εμπειριστικά επιστημολογικά παραδείγματα, τα οποία «ποσοτικοποιούν» την κοινωνική πραγματικότητα, περιορίζοντας την πολυπλοκότητά της σε μια σειρά μεταβλητών, έχει οδηγήσει σε μια διαρκώς αυξανόμενη επίδραση μη ρεαλιστικών θέσεων στη διερεύνηση του κοινωνικού κόσμου.

Έτσι, για τη μελέτη της κοινωνικής πραγματικότητας, κυρίαρχες θεωρούνται οι εξής ερευνητικές προσεγγίσεις, οι οποίες κατά κύριο λόγο χαρακτηρίζονται από την υιοθέτηση των αρχών των ποιοτικών μεθοδολογικών στρατηγικών: η νατουραλιστική, η αντινατουραλιστική, η κριτική και η πλουραλιστική προσέγγιση.

Συγκεκριμένα, οι
νατουραλιστικές
επιστημολογικές και
ερευνητικές προσεγγίσεις
περιλαμβάνουν τις ερευνητικές
πρακτικές, οι οποίες θέτουν ως
προϋπόθεση τη μελέτη των
κοινωνικών φαινομένων εντός
των πραγματικών κοινωνικών
πλαισίων μέσα στα οποία
πραγματοποιούνται.

Συγχρόνως επιχειρείται η
εξήγησή τους σε αναλογία με
την ισχύ και την εγκυρότητα της
εξήγησης των φαινομένων από
τους φυσικούς επιστήμονες,
παραπέμποντας κατά τον τρόπο
αυτό στο επιστημολογικό
υπόβαθρο του θετικισμού.
Πρόκειται, δηλαδή, για μορφές
οι οποίες αρκετά συχνά
θεωρούνται ως
αλληλοαποκλειόμενες.

Αντιθέτως, οι
αντινατουραλιστικές
προσεγγίσεις δίνουν μεγάλη
έμφαση στην κατανόηση του
κοινωνικού κόσμου -κατά τον
Weber πρόκειται για την έννοια
“verstehen”- μέσα από τη μελέτη
και ερμηνεία των
υποκειμενικών νοημάτων της
ατομικής και συλλογικής
δράσης.

Οι κριτικές προσεγγίσεις
προσλαμβάνονται ως οι πλέον
κατάλληλες επιστημολογικές
και ερευνητικές προσεγγίσεις
αναφορικά με την αποκάλυψη,
εξήγηση και ερμηνεία των
δομών εξουσίας, καταπίεσης και
εκμετάλλευσης, ώστε η σύνδεση
της θεωρίας με την πράξη να
αποφέρει τον κοινωνικό
μετασχηματισμό.

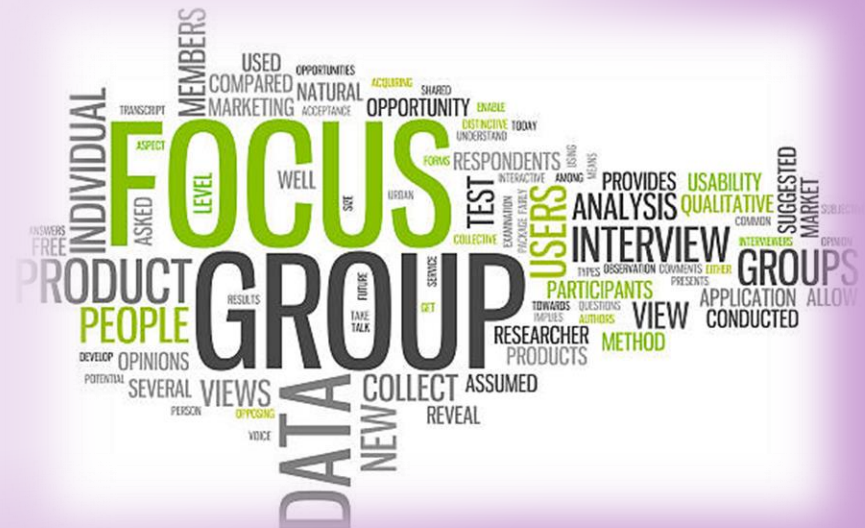

Ενώ οι πλουραλιστικές προσεγγίσεις υπογραμμίζουν τη συμβατότητα και συμπληρωματικότητα της εξήγησης, ερμηνείας και κατανόησης του κοινωνικού κόσμου, επιχειρώντας την εναρμόνιση πλευρών των νατουραλιστικών και αντινατουραλιστικών θεωρήσεων στις κοινωνικές επιστήμες και στη μεθοδολογία των κοινωνικών ερευνών (triangulation).

Εντούτοις, επισημαίνεται ότι η ποιοτική έρευνα δεν θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως μια «αντιπρόσωπο» μιας ενιαίας ομάδας φιλοσοφιών ή ενός ενιαίου συνόλου μεθοδολογικών τεχνικών, καθώς η εξέλιξή της σηματοδοτήθηκε από ποικίλες παραδόσεις της επιστήμης και της διανόησης.

Γεγονός, βεβαίως, είναι ότι πολύ συχνά συνδέεται με ορισμένες σχολές σκέψης, οι οποίες γενικότερα εμπεριέχονται στο πεδίο της ερμηνευτικής κοινωνιολογικής παράδοσης και φαινομενολογίας, της κριτικής θεωρίας, της συμβολικής διαντίδρασης, της εθνομεθοδολογίας, των εμπειρικών ερευνών του μεταμοντερνισμού, του σχετικισμού και στρουκτουραλισμού, καθώς και της φεμινιστικής σκέψης.

Πηγές: Myers, 1997: 241-242 ; Παπαγεωργίου, 1998: 119-142 ; Ιωσηφίδης, 2003: 23-37

Πολύ συχνά σε μελέτες στο χώρο της ανθρωπογεωγραφίας και της κοινωνικής ανθρωπολογίας, της εκπαίδευσης, των πολιτισμικών σπουδών και των μέσων επικοινωνίας, της ψυχολογίας, κυρίως ως προς την ανάλυση λόγου και περιεχομένου,...

...αλλά και σε κλάδους, όπως είναι η πολιτική επικοινωνία, η έρευνα αγοράς, εφαρμόζονται μέθοδοι άντλησης πρωτογενούς υλικού με στόχο την αποκάλυψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και των εμπειριών των ανθρώπων, ως υποκειμένων έρευνας, μιας κοινωνικής ομάδας ή μιας πληθυσμιακής ομάδας μιας συγκεκριμένης περιοχής.

Και ως βασικότερα
μεθοδολογικά εργαλεία
άντλησης γνώσης, στο
πλαίσιο μιας ποιοτικής
κοινωνικής έρευνας,
θεωρούνται: η συμμετοχική
παρατήρηση, η βιογραφική
ανάλυση, η συνέντευξη
έρευνας, κυρίως η σε βάθος
συνέντευξη, η έρευνα
δράσης, οι ομάδες εστίασης,
η ανάλυση περιεχομένου
κ.ά..

- Στάδια επιστημονικής εργασίας
- Χαρακτηριστικά ποιοτικής εργασίας
- Μορφές ποιοτικής εργασίας
- Ομαδική εργασία

ΣΤΑΔΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

◉ Θεωρητικό μέρος

1. Ερευνητικό Πρόβλημα

- Εντοπισμός του θέματος
- Προσδιορισμός του προβλήματος
- Τεκμηρίωση του προβλήματος (γιατί;)
- Χρησιμότητα της αντιμετώπισής του (για ποιούς;)

2. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

- Εντοπισμός πηγών
- Επιλογή πηγών
- Σύνοψη πληροφοριών

3. Σκοπός της Έρευνας

- Διατύπωση του σκοπού
- Εξειδίκευση του σκοπού σε ερευνητικά ερωτήματα

ΣΤΑΔΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

◉ Πρακτικό μέρος

4. Συλλογή δεδομένων

- Επιλογή του δείγματος
- Επιλογή μεθόδου/ων συλλογής
- Εξασφάλιση σχετικών αδειών
- Συλλογή υλικού

5. Ανάλυση δεδομένων

- Οργάνωση των δεδομένων
- Περιγραφή δεδομένων
- Συμπεράσματα

6. Συγγραφή της εργασίας

(Robson, 2007) - Κεφ. 3 Αναπτύσσοντας τις ιδέες σας/ Κεφ. 4 Γενικά ζητήματα σχεδιασμού

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Ανακαλυπτική μέθοδος έρευνας (exploratory).
- ◉ Στοχεύει στην διερεύνηση και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων σε βάθος.
- ◉ Διερευνά τις διαδικασίες που βρίσκονται πίσω από τις παρατηρούμενες συσχετίσεις μεταξύ παραγόντων, χαρτογραφεί τις ατομικές απαντήσεις και αναζητά τη σημασία και το πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνεται η συμπεριφορά.

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Απαντά σε ερωτήματα που σχετίζονται με το «γιατί;" και το «πώς;" των κοινωνικών φαινομένων.
- ◉ Η ποιοτική έρευνα στηρίζεται είτε σε μελέτες ειδικών περιπτώσεων είτε σε πληροφορίες που έχουν προκύψει από μεμονωμένα άτομα ή καταστάσεις.

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Στοχεύει στην ανάδειξη τυποποιήσεων και ίσως θεωριών που δεν επιτρέπουν πάντα γενίκευση για οποιονδήποτε πληθυσμό ή κοινωνικό φαινόμενο (ΔΕΝ επαληθεύει υποθέσεις ή θεωρίες όπως συμβαίνει στην ποσοτική προσέγγιση της έρευνας).
- ◉ Συνήθως πρόκειται για ερευνητικές μελέτες που διαρκούν για μεγάλο χρονικό διάστημα.

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

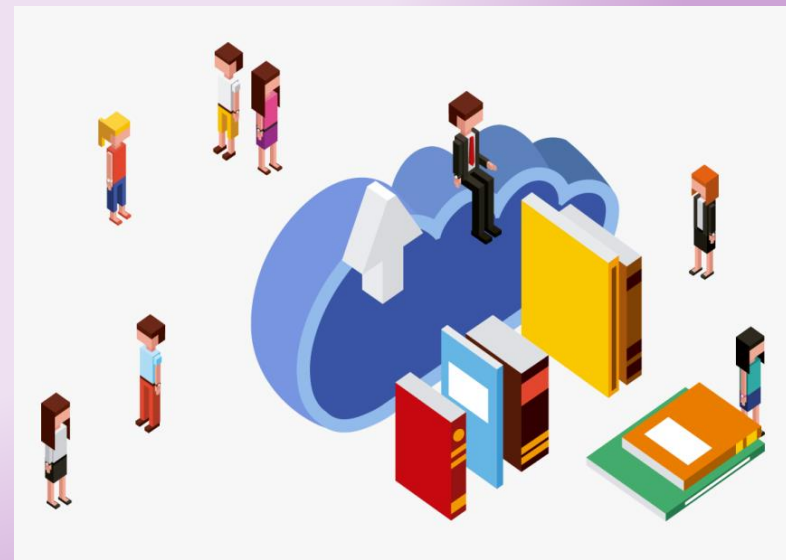
- ◉ Όσοι και όσες διεξάγουν ποιοτικές έρευνες και δη στην εκπαίδευση έχουν διαφορετικές θεωρητικές αφετηρίες και μπορεί να προέρχονται από πολλές επιστήμες. Ενώνονται, όμως, με μια χαλαρή συμμαχία-συνεννόηση, η οποία βασίζεται στον αλληλοσεβασμό και την αποδοχή.

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- Αυτή η αποδοχή επεκτείνεται και στο «άλλο» στρατόπεδο, το «ποσοτικό», αφού οι ερευνητές ποιοτικών μελετών εντάσσουν στατιστικά στοιχεία στις εργασίες τους.

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- Βασίζεται σε
- μεθόδους συλλογής δεδομένων που χαρακτηρίζονται από ευελιξία και ευαισθησία απέναντι στο κοινωνικό πλαίσιο
- μεθόδους ανάλυσης που αντιμετωπίζουν τα δεδομένα ολιστικά και στοχεύουν στην κατανόηση της πολυπλοκότητας

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- ◉ **Νατουραλιστική:** ο ερευνητής παρατηρεί αυτό που συμβαίνει χωρίς να επιχειρεί να το ελέγξει (αλλάξει). Εξαίρεση αποτελούν οι ερευνητικές μελέτες της έρευνας δράσης όπου βασικός σκοπός αποτελεί η διαχείριση αλλαγών σε προβληματικό πλαίσιο.

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- ◉ **Ολιστική:** επιχειρεί να δομήσει μια συνολική εικόνα του υπό μελέτη φαινομένου με πυκνή καταγραφή όπου δίνεται έμφαση στις διαδικασίες και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ ατόμων ή/και ατόμου και περιβάλλοντος

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- ◉ Υποκειμενικότητα του ερευνητή στην κατανόηση κι ερμηνεία του φαινομένου. Προσωπική επαφή του ερευνητή: ο ερευνητής μοιράζεται την εμπειρία προκειμένου να κατανοήσει τα άτομα και το πλαίσιο (εξαρτάται από τον ίδιο τον ερευνητή-υποκειμενικότητα)

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- ◉ **Ενσυναίσθηση:** ο
ερευνητής
καταγράφει τις
δικές του
αντιδράσεις,
συναισθήματα,
βιώματα ως μέρος
των δεδομένων

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- ◉ **Αυθεντική έρευνα:** μελετά το φαινόμενο μέσα στο μεμονωμένο και συγκεκριμένο πλαίσιο - απουσία ελέγχου των συνθηκών
- ◉ **Δυναμική:** ακολουθεί τη ροή των αλλαγών του φαινομένου και του πλαισίου, προσαρμόζοντας ανάλογα τις μεθόδους (ευέλικτος σχεδιασμός)

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- ◉ **Επαγωγική (Inductive):** οι κατηγορίες αναδύονται από τις λεπτομερείς παρατηρήσεις, επομένως θεματική ανάλυση δεδομένων
- ◉ **Αναστοχασμός και δημιουργική σκέψη** του ερευνητή
- ◉ **Μικρό δείγμα** συμμετεχόντων.

ΜΟΡΦΕΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Φαινομενολογική Ανάλυση

Εθνογραφία

Βιογραφική μελέτη (αφηγήσεις ζωής)

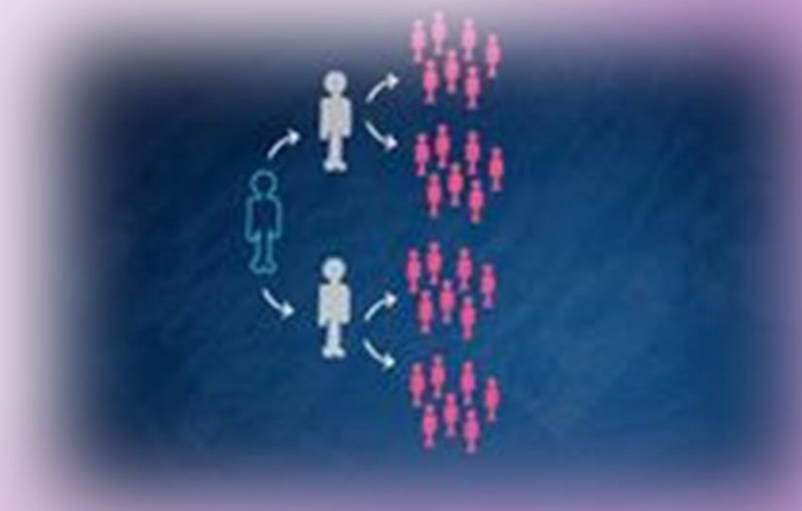
Μελέτη περίπτωσης
(Case Study)

Θεμελιωμένη/
Τεκμηριωμένη Θεωρία (Grounded Theory)

Έρευνα Δράσης
(Action Research)

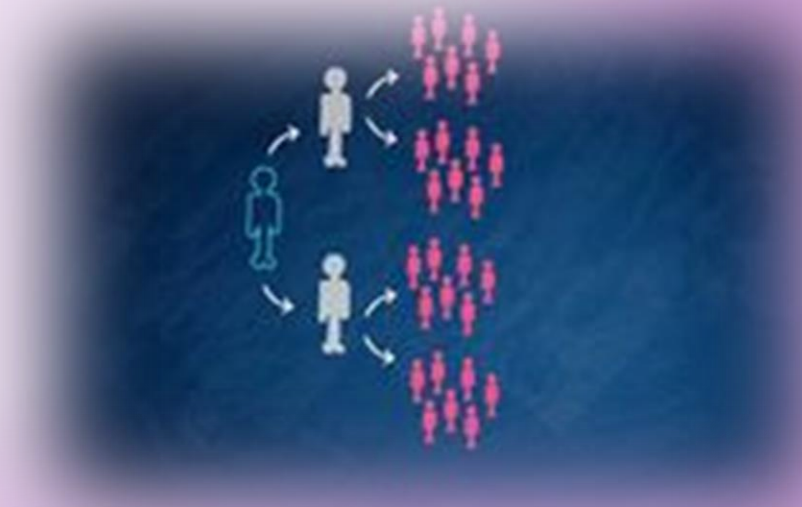
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

- ⊙ Εκφράζει ένα φιλοσοφικό κίνημα κεντρικό σημείο του οποίου αποτελεί η αποδοχή της πραγματικότητας και των κοινωνικών φαινομένων διαμέσου της αντίληψης των εμπειριών της ζωής των ανθρώπων.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

- ◉ Κυριότερος εκπρόσωπος είναι ο Edmund Husserl (1859-1938).
- ◉ Στοχεύει στη μελέτη της φύσης/νοήματος των πραγμάτων, των κοινωνικών φαινομένων ή της κοινωνικής δράσης.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

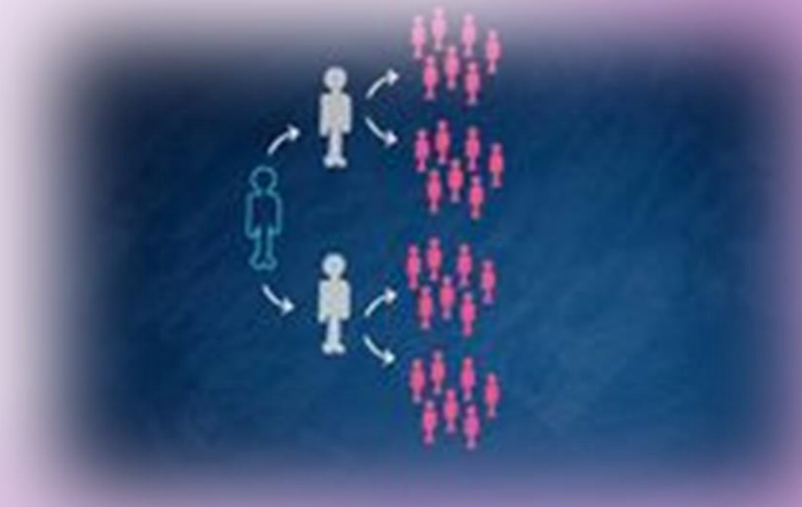
- ⊙ Μελετάει την ουσιαστική και αναλλοίωτη δομή (essense) των φαινομένων όπως βιώνονται από τα άτομα κι επιχειρεί να τις ερμηνεύσει.

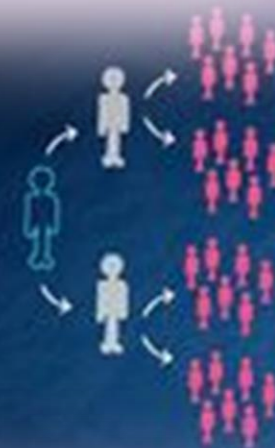
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

- Σύνθημα της φαινομενολογίας στις αρχές του 20^{ου} αι. ήταν: «στροφή πίσω στα ίδια τα πράγματα!» που σημαίνει ότι πρέπει να αναγνωρίσουμε αυτό που υπάρχει σε κάθε κατάσταση και να αποφύγουμε να το αναγάγουμε σε κάτι άλλο.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

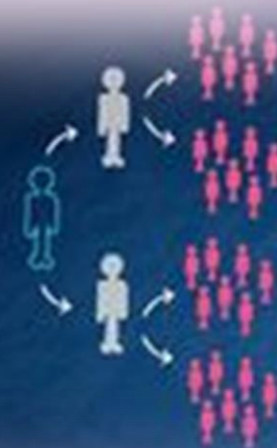
- Τα κοινωνικά φαινόμενα όπως είναι η οικονομία, η πολιτική, η μετανάστευση, οι ανθρώπινες σχέσεις, και πολλά άλλα θα πρέπει να γίνουν αποδεκτά όπως είναι και να τύχουν φιλοσοφικής αποσαφήνισης. Εάν παρατηρήσουμε τα πράγματα όπως είναι, ανακαλύπτουμε ότι αυτά αποκαλύπτονται σε εμάς με πολλούς διαφορετικούς τρόπους.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

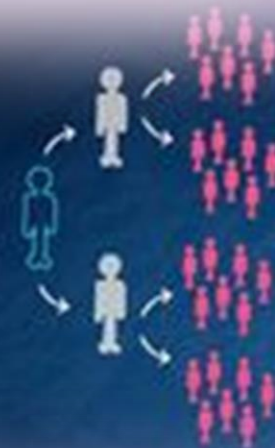

Η φιλοσοφία αναλαμβάνει το έργο της αποσαφήνισης, της διαφοροποίησης και της περιγραφής της δικτύωσης του κάθε κοινωνικού φαινομένου (των καταστάσεων κι εμπειριών που έχουν καθημερινά οι άνθρωποι).

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

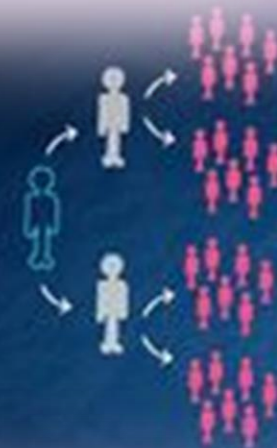
- ◉ Μελετάται η 'εμπειρία' μέσω της συνηθειτοποίησης αυτής κρατώντας σε απόσταση προκαταλήψεις και προκατασκευασμένες κατηγορίες/ιδέες.
- ◉ Είναι δυνατόν να μελετηθούν άνθρωποι που περιγράφουν τις εμπειρίες τους σχετικά με ένα φαινόμενο και το νόημα που αποδίδουν σε αυτές.

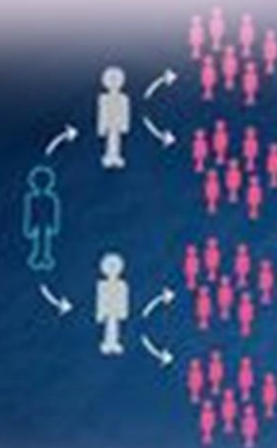
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

- ◉ Δίνεται έμφαση στο πλαίσιο που εμφανίζεται το κοινωνικό φαινόμενο.
- ◉ Ο ερευνητής οφείλει να καταγράψει με όσο δυνατό μεγαλύτερη εγγύτητα την εμπειρία μέσα στο πλαίσιο που λαμβάνει χώρα.
- ◉ Αναδεικνύεται η πολυπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας.

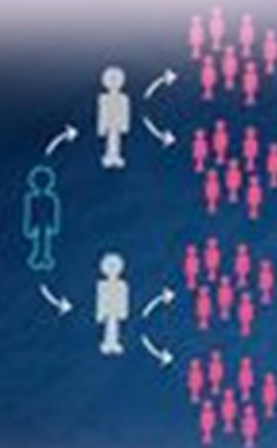
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

- ◉ Στην ερμηνευτική φαινομενολογία η εστίαση είναι στην ερμηνεία κειμένων και τη δυναμική σχέση μεταξύ του όλου και του μέρους ενός κειμένου (ερμηνευτικός κύκλος).

ΣΕ ΜΙΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΚΗ / ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

- Ο ερευνητής οφείλει να εστιάσει στην εμπειρία ατόμων είτε και τη δική του (μέσω συμμετοχικής παρατήρησης και εσωστρεφούς σκέψης) σχετικά με το πώς κατανοούν ένα συγκεκριμένο φαινόμενο σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.
- Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι 'ανοιχτά' και δεν διατυπώνονται υποθέσεις, αιτίες ή συνέπειες.

ΜΙΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΚΗ / ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Χρησιμοποιείται
για να
περιγράψει
φαινόμενα
όπως:

- Σημαντικά γεγονότα ζωής (π.χ. Η γέννηση ή ο θάνατος αγαπημένου προσώπου)
- Ο επαγγελματικός ρόλος ενός ατόμου
- Η εμπειρία του να ανήκει κάποιος σε μια ομάδα (π.χ. μειονότητα – ένα χαρισματικό παιδί σε επαρχιακή τοποθεσία ή ένας ταλαντούχος νέος στο χορό – Billy Elliot...)

ΜΙΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΚΗ / ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

- Πρόκειται για χρήσιμη μέθοδο αναφορικά με συγκεκριμένο είδος ερευνητικών ερωτημάτων αλλά είναι ιδιαίτερα δύσκολη για αρχάριους ερευνητές που είναι αναγκαίο να εντρυφήσουν επαρκώς στο φιλοσοφικό της υπόβαθρο.

ΣΕ ΜΙΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΚΗ / ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Η διατύπωση των
ερευνητικών
ερωτημάτων είναι
συνήθως ως εξής:

- Πώς περιγράφουν οι
συμμετέχοντες τις
εμπειρίες τους
αναφορικά με ...;
- Σε ποιο
πλαίσιο/συγκείμενο
βιώνουν αυτές τις
εμπειρίες;

ΣΕ ΜΙΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΚΗ / ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Η διατύπωση των
ερευνητικών
ερωτημάτων είναι
συνήθως ως εξής:

- Πώς κατανοούν και αξιολογούν τις εμπειρίες σχετικά με ...;
- Πώς οι ατομικές διαφορές των συμμετεχόντων αντανακλούν τις περιγραφές των εμπειριών τους σχετικά με ...;

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Η Εθνογραφία
μελετάει με
«ολιστικό» τρόπο την
κουλτούρα μιας
ομάδας ανθρώπων.

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Αναπτύχθηκε από τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους από τις αρχές του 20^{ου} αι. που ασχολήθηκαν με την πολιτισμική μελέτη κοινωνικών και φυλετικών ομάδων ανά τον κόσμο (π.χ. Αφρικανικές φυλές, οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας)...

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

αναφορικά με τον τρόπο
ζωής τους, τις
τελετουργίες, τις
παραδόσεις και τις
καθημερινές τους
συνήθειες, επιχειρώντας
να κατανοήσουν μέσα στο
χρόνο τη δομή και τον
πολιτισμό μικρο-
κοινωνιών.

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Έχει επεκταθεί πλέον στην καταγραφή και αξιολόγηση καινοτομιών ή σύγχρονων κοινωνικών πλαισίων

(π.χ. πρακτικές σε εργασιακό πλαίσιο ή η εφαρμογή της αυτοαξιολόγησης της σχολικής μονάδας ή η επισκεψιμότητα πολιτισμικών αγαθών –η μελέτη του γεωγράφου Edesnon των επισκέψεων στο Taj Mahal από Ινδούς και Δυτικούς).

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Με βιβλιογραφική ανασκόπηση (ο οριενταλισμός στη ζωγραφική).

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Βασίζεται στην επιτόπια παρατήρηση στο περιβάλλον που λαμβάνουν χώρα οι κοινωνικές διαδικασίες κι επιχειρείται η καταγραφή κι ανάλυση των καθημερινών εμπειριών των ατόμων/υποκειμένων που συμμετέχουν στην έρευνα.

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

◉ Συνήθως τα ερευνητικά ερωτήματα έχουν την εξής διατύπωση:

- Τι ακριβώς συμβαίνει εδώ;
- Ποιο είναι το νόημα σε αυτά που κάνουν οι άνθρωποι και με ποιον τρόπο (πώς) εκφράζεται;
- Υπάρχουν, και αν ναι, ποιες είναι οι διαφορετικές ερμηνείες των ίδιων διαδικασιών, φαινομένων ή πράξεων;
- Πώς κατανοούν και ερμηνεύουν την πραγματικότητα τα άτομα σε διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια;

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

◉ Συνήθως τα ερευνητικά ερωτήματα έχουν την εξής διατύπωση:

- Πώς επιδρούν και ποιες επιπτώσεις έχουν στην κοινωνική δράση οι διαφορετικές ερμηνείες;
- Πώς συνδέονται οι διάφορες ερμηνείες και νοηματοδοτήσεις με ευρύτερες κοινωνικές διαδικασίες και δομικούς παράγοντες;

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

- ◉ Η βιογραφική έρευνα αποτελεί την εκτεταμένη καταγραφή της ζωής ενός ατόμου ή πολλών ατόμων ως ένα είδος γραπτής τεκμηρίωσης.
- ◉ Μπορεί να συναντηθεί στη βιβλιογραφία υπό την αιγίδα της εθνογραφίας.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

- Συναντάται στη βιβλιογραφία ως αφηγηματική έρευνα, ιστορίες ζωής, βιογραφία ή αυτοβιογραφία και γίνεται αντιληπτή ως έρευνα και κατασκευή νοήματος από προσωπικά χρονικά γεγονότα (Denzin, 1989).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

- Οι ιστορίες ζωής συμβάλλουν στην παραγωγή βιωματικής και διαλεκτικής γνώσης η οποία προέρχεται από τη συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ θεωρίας, έρευνας, διαδικασίας μάθησης, και της προσωπικής ή και ομαδικής εμπειρίας (Παζιώνη-Καλλή, 2009).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

- Οι βιογραφικές προσεγγίσεις έχουν χρησιμοποιηθεί εκτενώς στην κοινωνιολογία, την ιστορία, την ψυχολογία και την εκπαίδευση.
- Είναι δυνατόν να μελετηθούν: το παρελθόν, οι συγκρούσεις, η δόμηση ατομικής ή συλλογικής ταυτότητας.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

⊙ Παράδειγμα από
το χώρο της
εκπαίδευσης:

η διερεύνηση ιστοριών ζωής των εκπαιδευτικών, η επικέντρωση στην καθημερινή τους ζωή, η μάθηση του επαγγέλματος, κύκλοι της σταδιοδρομίας, εκπαιδευτική σκέψη, θέματα σχετικά με τη συνεχή επιμόρφωση και την επαγγελματική τους εξέλιξη (βλ. Clandinin & Connelly, 2000).

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- ◉ Σε βάθος διερεύνηση μιας ολότητας, με σαφή και οριοθετημένη ταυτότητα («περίπτωση»), όπου εξετάζεται λεπτομερώς το (εσωτερικό και εξωτερικό) πλαίσιο λειτουργίας του συγκεκριμένου συστήματος.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- ◉ Το ζητούμενο είναι μια ολιστική περιγραφή με στόχο την όσο το δυνατό πληρέστερη κατανόηση ενός ατόμου, μιας ομάδας, ενός οργανισμού, μιας κατάστασης, μιας δραστηριότητας ή διαδικασίας.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- ◉ Μία ή περισσότερες μελέτες περίπτωσης.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- Στη μελέτη περίπτωσης συλλέγονται δεδομένα ποικίλων μορφών (συνήθως ποιοτικά: παρατηρήσεις, συνεντεύξεις, οπτικο-ακουστικό υλικό, ημερολόγια, έγγραφα, αλλά μπορεί να είναι και ποσοτικά) με σκοπό να μελετηθεί ολιστικά μία περίπτωση (ένα άτομο, ένας θεσμός κλπ).

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- ◉ Η ανάλυση συνίσταται στη λεπτομερή εντός πλαισίου περιγραφή της περίπτωσης(-ων) και των θεμάτων που ανακύπτουν. Αν εξετάζονται περισσότερες της μιας περιπτώσεις απαιτείται ο εντοπισμός των κοινών θεμάτων.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- ⊙ Διακρίνονται σε δύο τύπους

1. Αυτές όπου το επίκεντρο είναι η κατανόηση μιας μεμονωμένης «περίπτωσης» (πχ. Ένας μαθητής ή ένα πρόγραμμα) που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- ◉ Διακρίνονται σε δύο τύπους

1. Αυτές όπου το ενδιαφέρον εστιάζει σε ένα θέμα και η «περίπτωση» ή οι περιπτώσεις χρησιμοποιείται/ούνται για να ρίξουν φως στις διάφορες όψεις ενός θέματος (π.χ. Μια καινοτομία – διαδραστικός πίνακας με πολλαπλές μελέτες περίπτωσης).

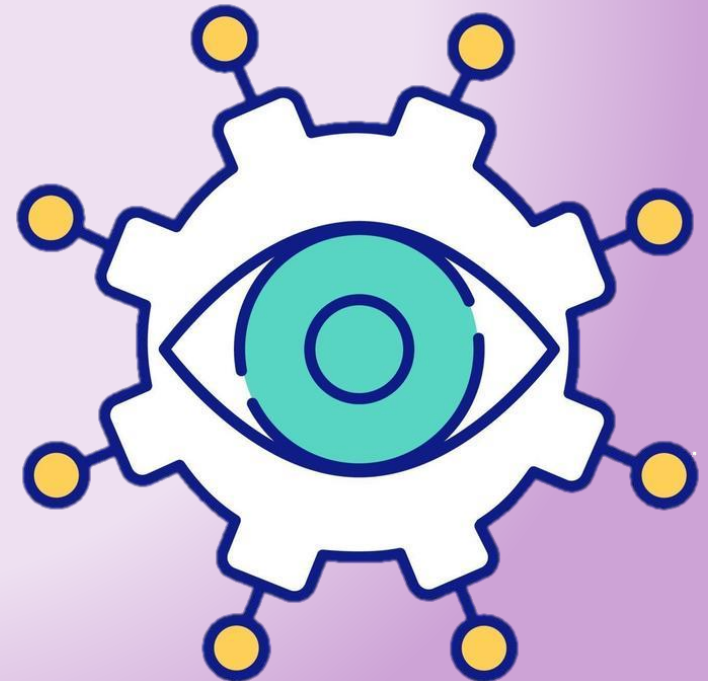
ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

◉ «Η έρευνα δράσης είναι μια μορφή αυτο-στοχαστικής διερεύνησης που έχουν αναλάβει οι συμμετέχοντες σε κοινωνικές καταστάσεις με σκοπό να βελτιώσουν τη λογική και τη δικαιοσύνη που διέπει:

α) τις δικές τους κοινωνικές ή εκπαιδευτικές πρακτικές, β) την κατανόησή τους όσον αφορά αυτές τις πρακτικές, γ) τις καταστάσεις όπου εφαρμόζονται αυτές οι πρακτικές» (Kemmis, 1980 στον Hopkins, 1985: 32).

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

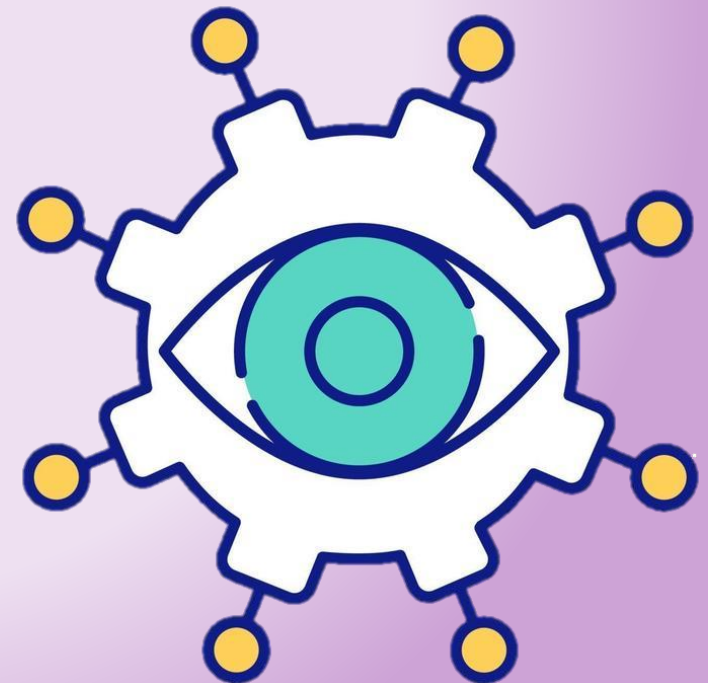
- ◉ «Η έρευνα δράσης είναι ένα πρακτικός τρόπος να εξετάσει κάποιος την πρακτική του με στόχο να ελέγξει αν είναι όπως θα ήθελε και στη συνέχεια να τη βελτιώσει» (McNiff, 1993: 3).

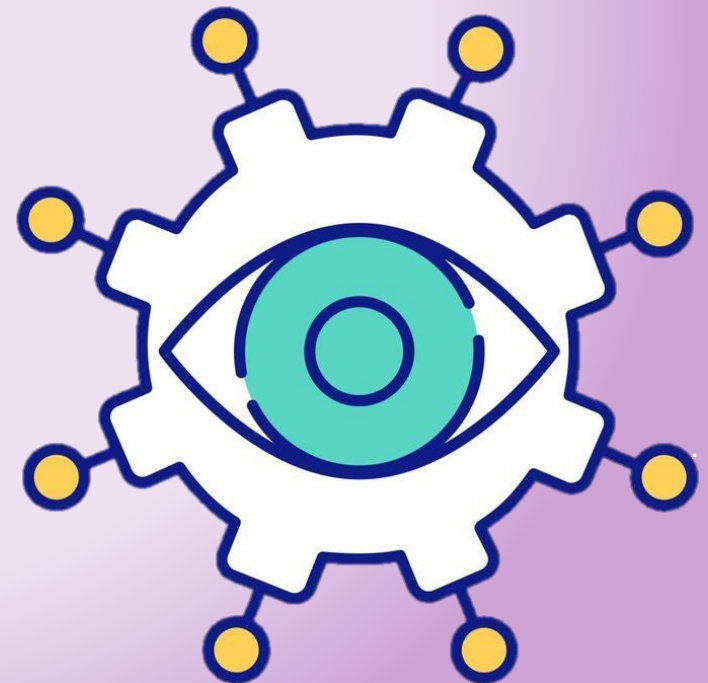
ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

- «Η έρευνα δράσης είναι ένας τρόπος να ορίσουμε και να εφαρμόσουμε την επαγγελματική ανάπτυξη. Συνδυάζει μορφές συνεργασίας και συμμετοχής οι οποίες αποτελούν μέρος της επαγγελματικής μας υπόστασης, αλλά σπάνια επιδρούν στην πρακτική μας...

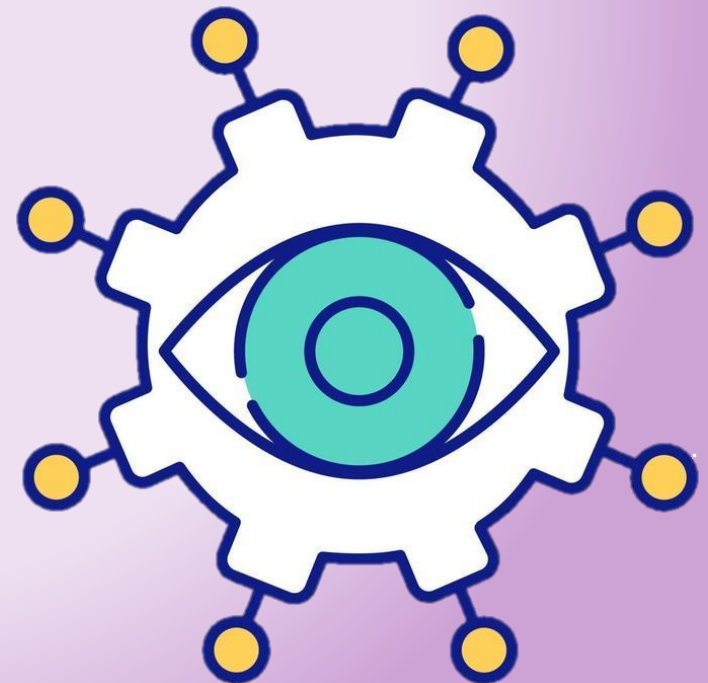
ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

- ...Η έρευνα δράσης ξεκινά σε μικρή κλίμακα με ένα πρόσωπο που επικεντρώνει την προσοχή του στην πρακτική του. Κερδίζει ορμή μέσω της εμπλοκής άλλων ατόμων ως συνεργατών...

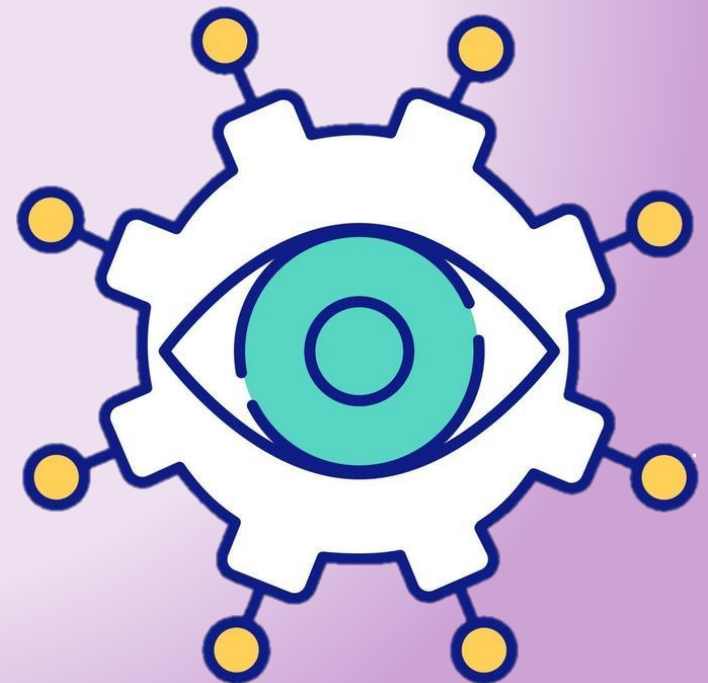
ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

- ... Εξαπλώνεται καθώς τα άτομα στοχάζονται πάνω στη φύση της συμμετοχής τους ορίζοντας ως βασική αρχή τους να μοιράζονται όλοι οι συμμετέχοντες την πρακτική που ακολουθεί ο καθένας...

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

- ...Μπορεί να καταλήξει στη διαμόρφωση μιας αυτοκριτικής κοινότητας: επαγγελματίες με διευρυμένες ικανότητες, με την καλύτερη έννοια του όρου» (Lomax, 1990: 10).

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

- ◉ Αφετηρία της έρευνας
δράσης αποτελεί μια
προβληματική κατάσταση,
ένα ζήτημα που απασχολεί
τους επαγγελματίες και
χρειάζεται βελτιωτικές
παρεμβάσεις.

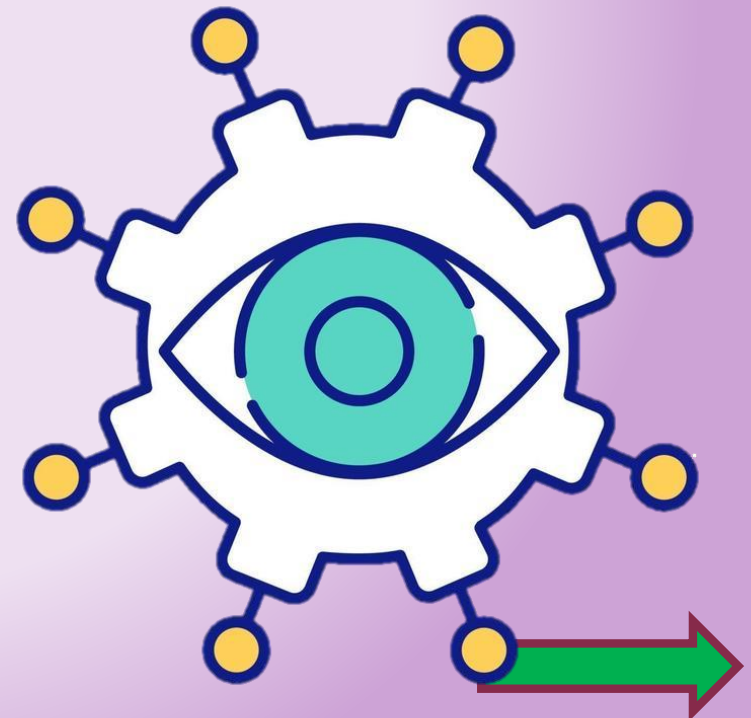

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

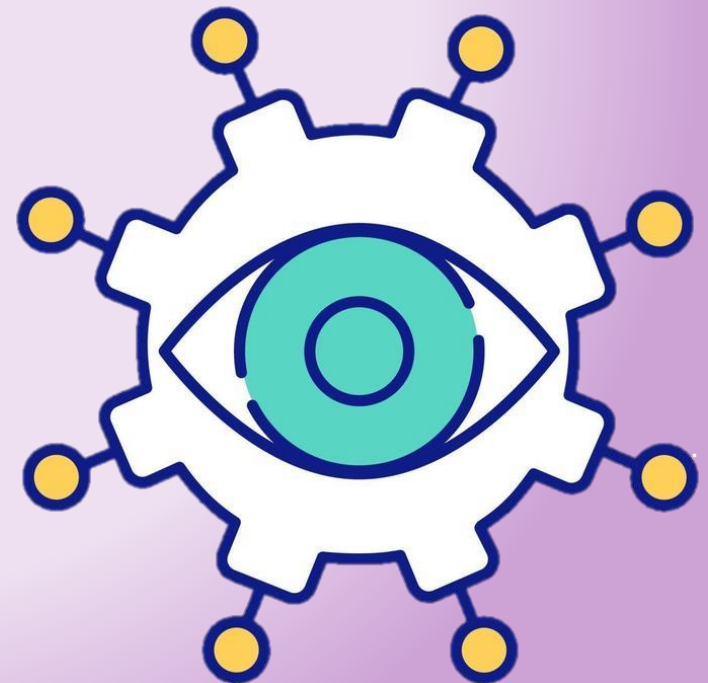
Στην ερευνητική ομάδα υπάρχει ένας διευκολυντής (facilitator) που συντονίζει την ερευνητική δράση της ομάδας. Μπορεί όμως ο συντονιστής να είναι απλά ένας κριτικός φίλος-συνεργάτης (critical friend).

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

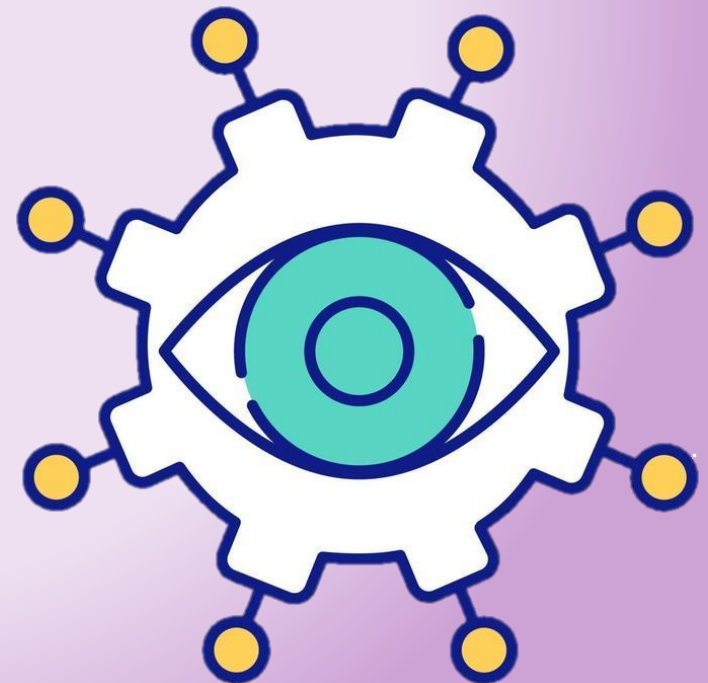

Ο διευκολυντής, που μπορεί να είναι ένας από τους ερευνητές ή κάποιος εξωτερικός συνεργάτης που αναλαμβάνει ποικίλους ρόλους.

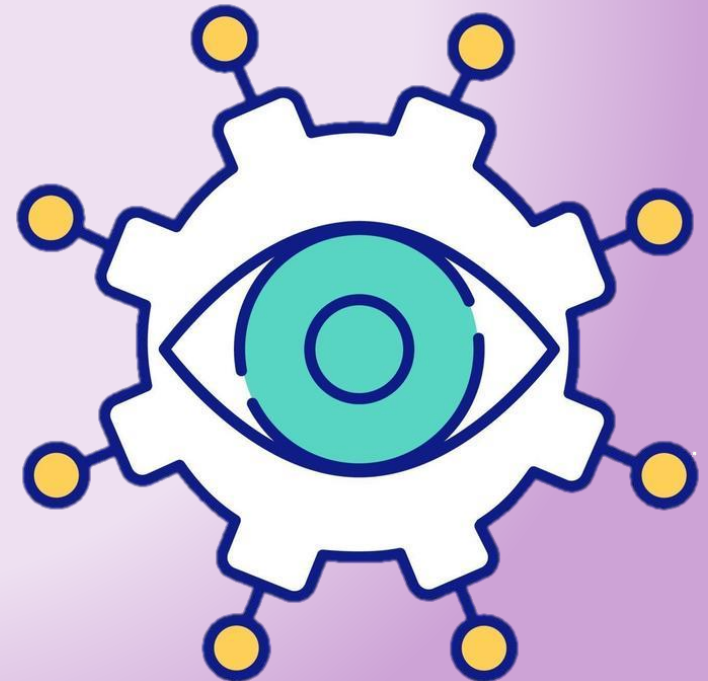
ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

- ⦿ Λειτουργεί ανατροφοδοτικά και δεσμευτικά.

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

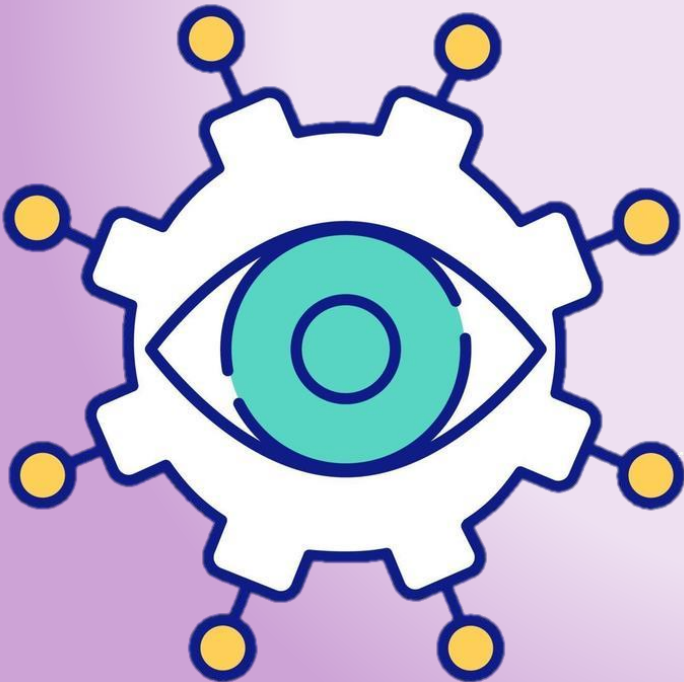
- Μια μέθοδος άμεσης παρέμβασης στα κοινωνικά προβλήματα από τον Kurt Lewin στις Η.Π.Α. κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (κυρίως δεκαετία του '40).

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

- Δύο σχολές:

Α) στη Μ. Βρετανία, με κέντρο το Πανεπιστήμιο του East Anglia και κυριότερο εκπρόσωπο τον John Elliott, με πρακτικό κυρίως προσανατολισμό.

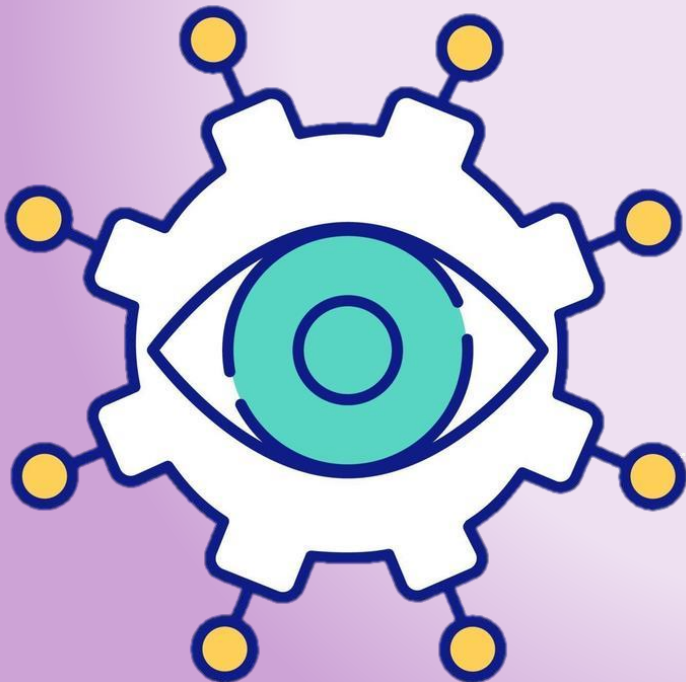

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

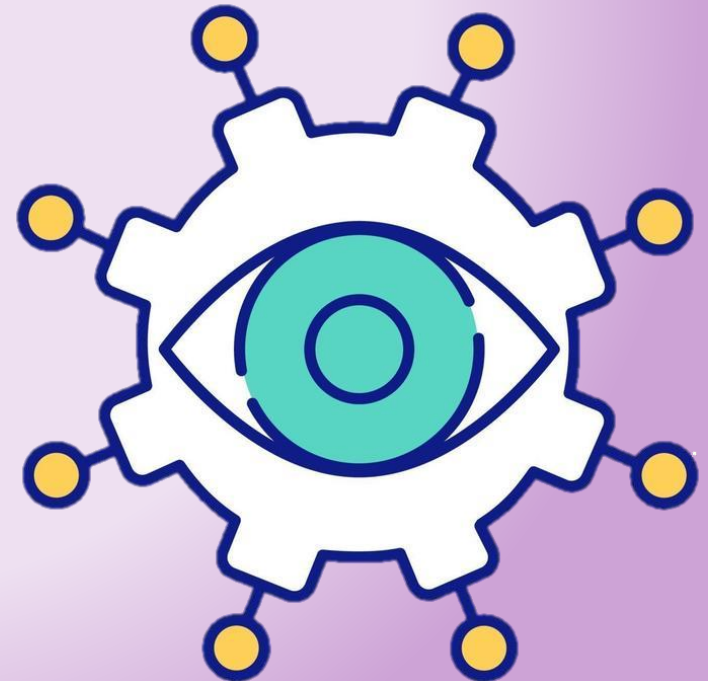
- Δύο σχολές:

Β) στην Αυστραλία, με κέντρο το πανεπιστήμιο του Deakin και κεντρική μορφή τον Stephen Kemmis, η οποία συνδέει την εκπαιδευτική έρευνα δράσης με την κριτική θεωρία, προσδίδοντάς της έναν περισσότερο κριτικό χαρακτήρα κι έναν κοινωνικοπολιτικό προσανατολισμό.

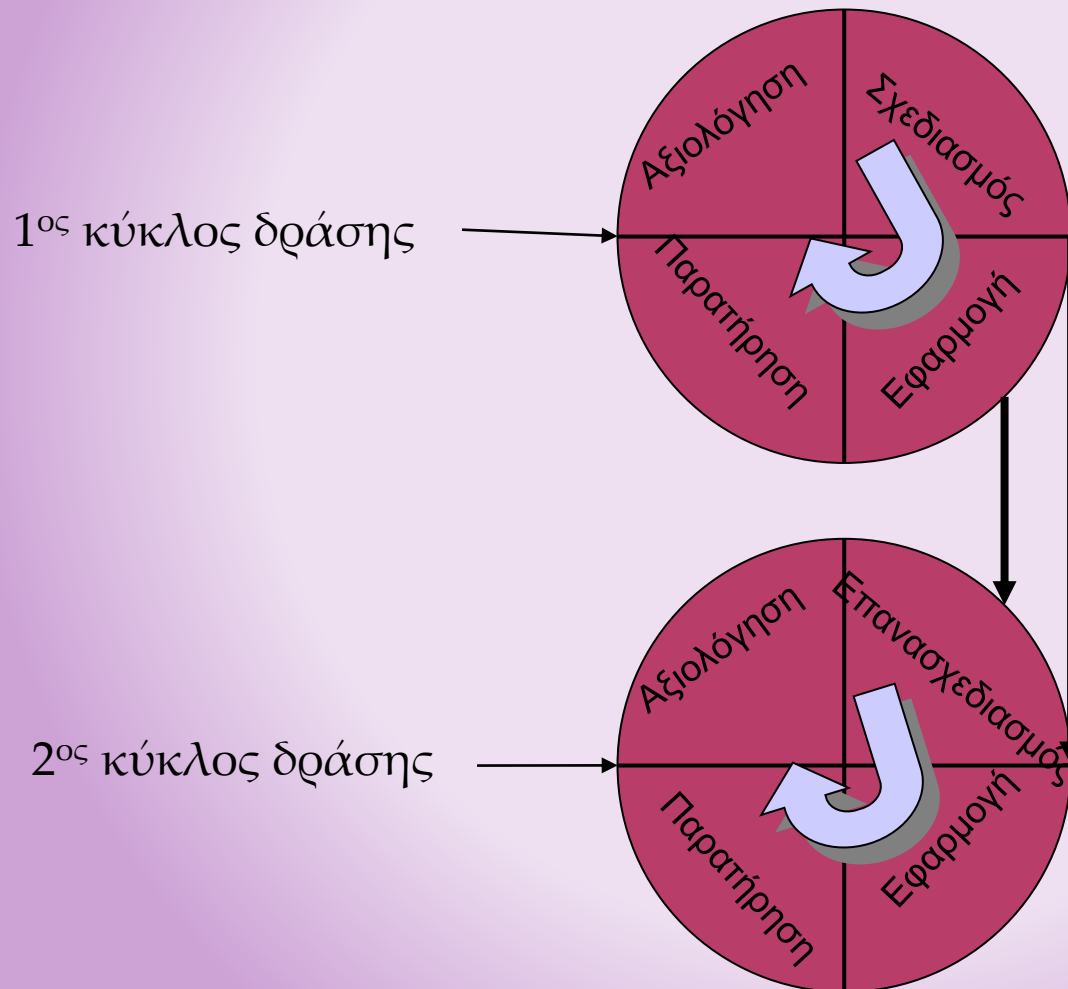
ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

- Το κίνημα του εκπαιδευτικού
ως ερευνητή (teacher as
researcher movement)
(Laurence Stenhouse,
δεκαετία 1970).

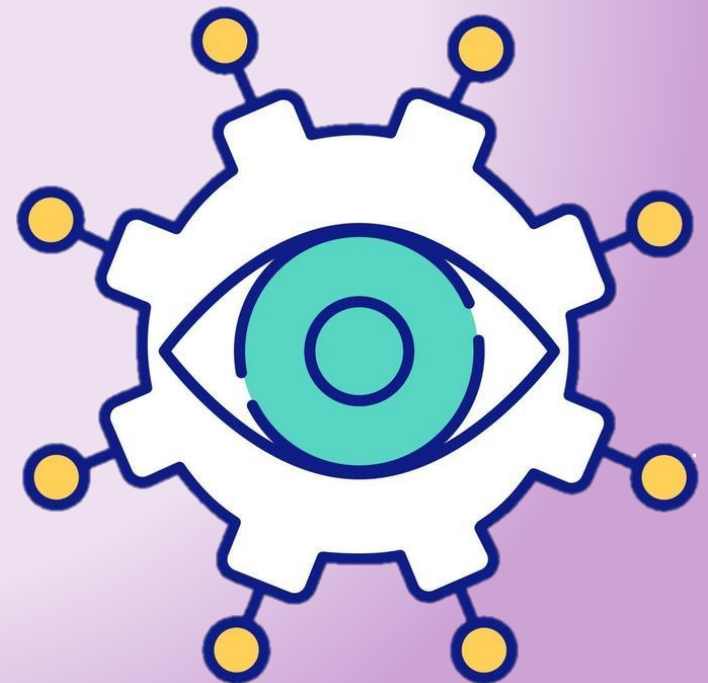
ΠΩΣ ΥΛΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Η ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

- Ανοικτή κυκλική-σπειροειδής διαδικασία

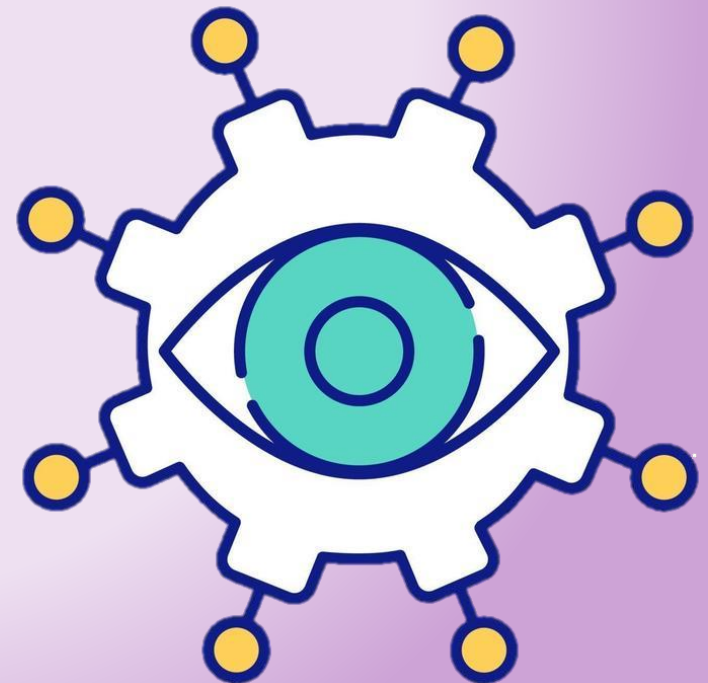
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΡΑΣΗΣ

- Δεν είναι εύκολα δημοσιεύσιμη στα επιστημονικά περιοδικά. Λόγω του άμεσα πρακτικού της χαρακτήρα και δεδομένης της ανεπαρκούς εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στην ερευνητική μεθοδολογία, συνήθως οι σχετικές εκθέσεις δεν παρουσιάζουν την επιστημονική αριότητα ενός ερευνητικού σχεδίου,

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΡΑΣΗΣ

- ◉ Έχει όμως το πλεονέκτημα της άμεσης διάχυσης των αποτελεσμάτων της σε μικρο-επίπεδο.

ΘΕΜΕΛΙΩΜΕΝΗ / ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΗ ΘΕΩΡΙΑ

- ◉ Η Θεμελιωμένη Θεωρία έρχεται να κατασκευάσει ή να ανακαλύψει αφηρημένα θεωρητικά σχήματα, τα οποία εξηγούν ή φωτίζουν ένα κοινωνικό φαινόμενο.

ΘΕΜΕΛΙΩΜΕΝΗ / ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΗ ΘΕΩΡΙΑ

- ◉ Η θεωρία «χτίζεται» όταν οι μελετητές εισάγουν στα αποτελέσματα των παρατηρήσεών τους λογικές σχέσεις.

ΘΕΜΕΛΙΩΜΕΝΗ / ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΗ ΘΕΩΡΙΑ

- ◉ Άρα μελετώνται διαδικασίες και παράγονται θεωρητικά σχήματα που τις εξηγούν.

ΘΕΜΕΛΙΩΜΕΝΗ / ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΗ ΘΕΩΡΙΑ

- ◉ Η συλλογή υλικού και η
ανάλυση γίνονται παράλληλα
ή σε εναλλασσόμενες φάσεις
και τα ερευνητικά ερωτήματα
διαφοροποιούνται
προσαρμοζόμενα στην
πραγματικότητα που
αναδύεται.

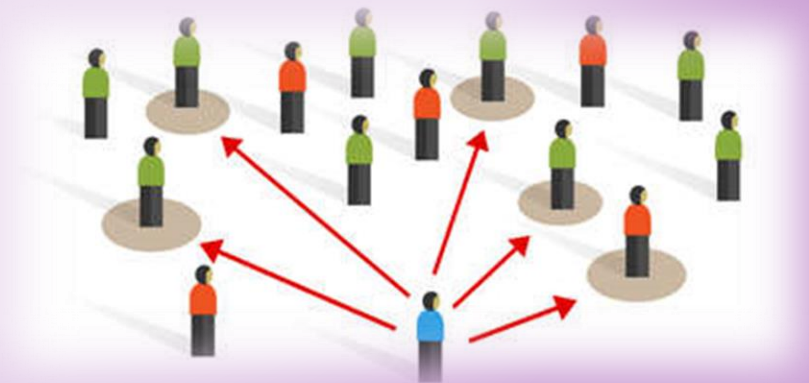
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΘ

Διαρκής
συγκριτική
ανάλυση

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

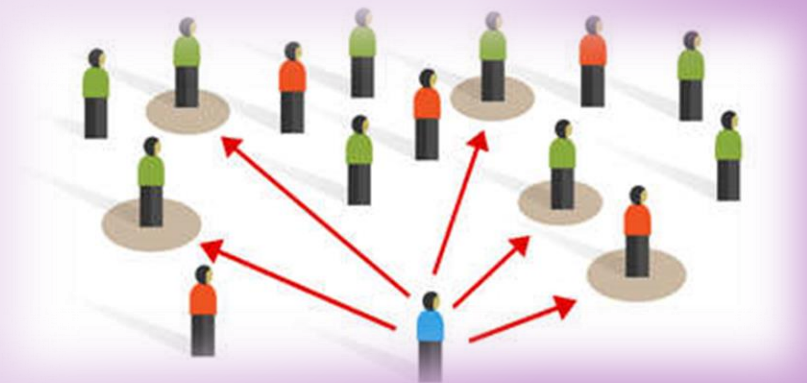
- ◉ Η έλλειψη αντιπροσωπευτικότητας που δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων.
- ◉ Η απουσία επαναληψιμότητας.
- ◉ Δεν μπορούν να αναδειχθούν αιτιώδεις σχέσεις.

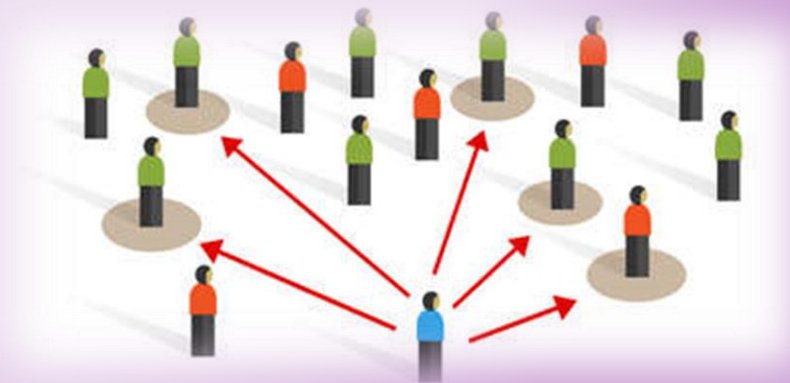
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- ◉ Υποκειμενικότητα.
- ◉ Δείγμα σκοπιμότητας με βάση την υποκειμενική γνώση του ερευνητή για τα χαρακτηριστικά των υποκειμένων.
- ◉ Δεν απαιτείται αντιπροσωπευτικότητα.

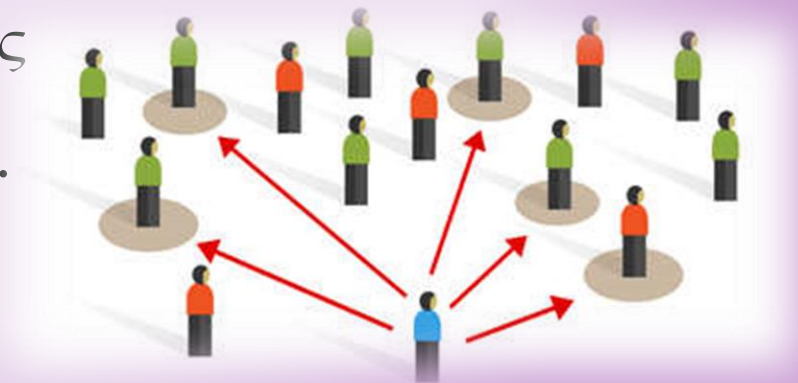
ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Δύο βασικά κριτήρια:
- Καταλληλότητα (ο αριθμός των συμμετεχόντων θα πρέπει να είναι κατάλληλος για την ερμηνεία του φαινομένου).
- Επάρκεια (σε παροχή ποιοτικών πληροφοριών ώστε να επιτευχθεί η έννοια του κορεσμού).

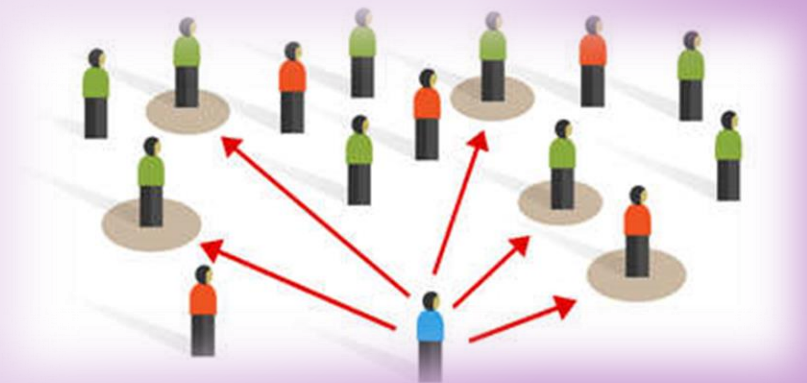
ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ (ΕΡΓΑΛΕΙΑ Ή ΤΕΧΝΙΚΕΣ) ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Χαλαρή δομή ώστε να επιτραπεί η κατανόηση σε βάθος των υποκειμενικών εμπειριών, αντιλήψεων και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων.
- ◉ Μη δομημένες ή ημιδομημένες μέθοδοι συλλογής δεδομένων.

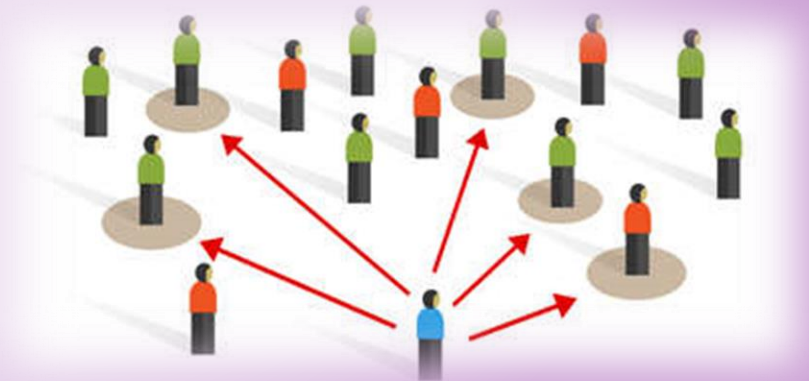
ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ (ΕΡΓΑΛΕΙΑ Ή ΤΕΧΝΙΚΕΣ) ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Παρατήρηση
- ◉ Συνέντευξη
- ◉ Αρχειακό υλικό
- ◉ Φωτογραφικό υλικό ή άλλο
οπτικοακουστικό υλικό

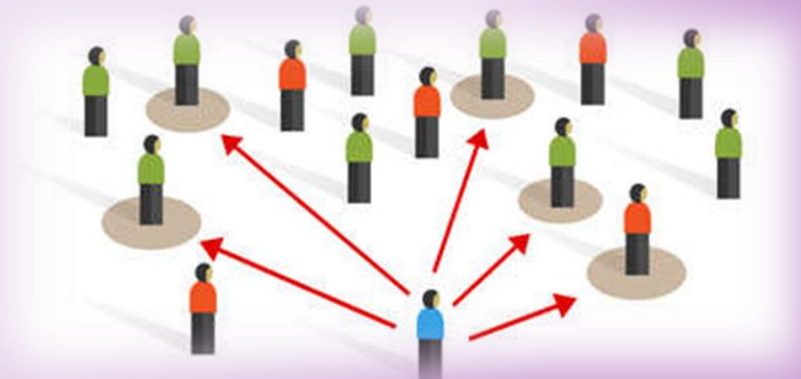
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

- ◉ Βασικό εργαλείο ποιοτικής έρευνας.
- ◉ Διαφοροποιείται από την απλή συζήτηση.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

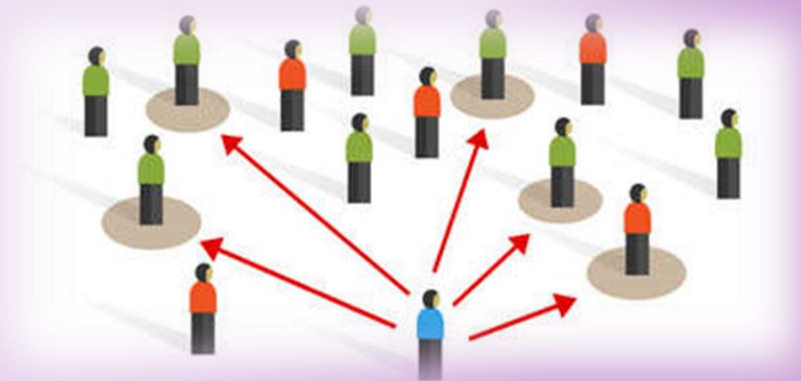
- Η επικοινωνία μεταξύ προσώπων
  - ξένων μεταξύ τους (ερωτώντα και ερωτώμενου), που καθοδηγείται από τον ερευνητή ή ερωτώντα με στόχο την απόσπαση πληροφοριών σχετιζομένων με το αντικείμενο της έρευνας.

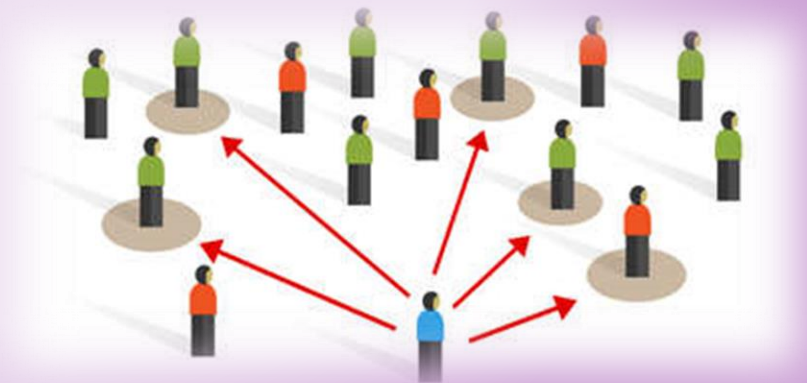
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

- Οι συνεντεύξεις προβάλλουν τις γνώσεις που το υποκείμενο κατέχει (πληροφορίες και γνώσεις), τι του αρέσει και τι όχι (αξίες και προτιμήσεις) και κυρίως τι σκέπτεται (απόψεις και αντιλήψεις).

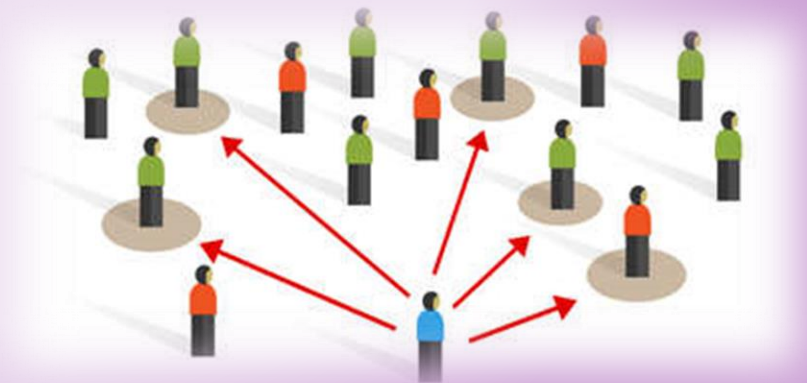
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

- Η πληροφόρηση επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό μέσω καλής ακρόασης, έως και «ευγενούς αφουγκράσματος» του κόσμου των υποκειμένων, τα οποία ο ερευνητής οφείλει να έχει ενθαρρύνει να εκφραστούν. Για αυτό το λόγο ακόμα και τα πρώτα λεπτά της συνέντευξης είναι καθοριστικά.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Τα υποκείμενα έρευνας
(συμμετέχοντες/ουσες)
εντοπίζονται μέσω της «τεχνικής
της χιονοστιβάδας» ή του
«αλυσιδωτού δείγματος»

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Δηλαδή, ο αρχικός εντοπισμός των υποκειμένων έρευνας γίνεται μέσω προσωπικών επαφών με άτομα του οικείου περιβάλλοντός μου και στη συνέχεια αυτοί οι γονείς υποδεικνύουν άλλους γονείς που βιώνουν και εκείνοι κάποια μορφή μονογονεϊκότητας, ως κύριοι υπεύθυνοι για τη φροντίδα των οικογενειών τους, έχοντας τουλάχιστον ένα παιδί -ως εξαρτώμενο μέλος- και με εκπαιδευτική εμπειρία ενώ ζει σε μονογονεϊκή οικογένεια.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Τα υποκείμενα έρευνας ενημερώνονται από την πρώτη επαφή για τον σκοπό της συγκεκριμένης συζήτησης, δίνουν τη συγκατάθεσή τους για το ότι πρόκειται να γίνει χρήση μαγνητοφώνου κι ακόμη, λαμβάνουν τη διαβεβαίωση ότι η άποψή τους δεν πρόκειται να δημοσιοποιηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να προσβάλλεται η ανωνυμία τους.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Επίσης, συμπληρώνουν
ανώνυμα ένα έντυπο με
προσωπικά τους στοιχεία, όπως:
ηλικία, επάγγελμα, επίπεδο
εκπαίδευσης, τόπος γέννησης,
κοινωνική δράση,
δραστηριότητες του μόνου γονέα
και του άλλου γονέα,
επάγγελμα και εκπαιδευτικό
επίπεδο γονέων του μόνου γονέα
και του άλλου γονέα, αριθμός
παιδιών, ηλικία, φύλο,
αναλυτική παρουσίαση
φοίτησης σε σχολεία,
εξωσχολικές δραστηριότητες κ.ά.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Κατά τον τρόπο αυτό, επιδιώκεται η σύνθεση μιας όσο το δυνατόν πιο πλήρους εικόνας του ατόμου που πρόκειται να συμμετάσχει σε μια έρευνα και το οποίο ο/η ερευνητής/ρια ενδεχομένως και να συναντά για πρώτη φορά. Επιπλέον, παρέχεται στα υποκείμενα έρευνας κάθε δυνατή πρόσβαση σε σχετικές ερευνητικές αναφορές, καθώς και το πλήρες κείμενο της συνέντευξης, σε περιπτώσεις που υπάρχει αυτή η απαίτηση.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Ακόμη -εκτός από την πρώτη συνέντευξη που ήταν πιλοτική- και οι επόμενες τέσσερις θεωρήθηκαν επίσης ως πιλοτικές, με την έννοια ότι αναλύθηκαν για κάποια πρώτα αποτελέσματα, με στόχο κυρίως τον εμπλουτισμό των θεματικών περιοχών διερεύνησης στον οδηγό συνέντευξης.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Κατά τον τρόπο αυτό, επιχειρείται να πραγματοποιηθεί η αρχή της «θεωρητικής δειγματοληψίας» (theoretical sampling), η οποία αφορά στη διαδικασία συλλογής δεδομένων για τη γενίκευση της θεωρίας, με την οποία ο/η αναλυτής/ρια από κοινού συλλέγει, κωδικοποιεί και αναλύει τα δεδομένα του/της, αρχικά μέσα από τη διαδικασία της υπενθύμισης και υπομνηματοποίησης (memoing).

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Δηλαδή των συνεχών σχολιασμών, ύστερα από εντατικές και πολλαπλές αναγνώσεις (και ακροάσεις σε περιπτώσεις ύπαρξης και ηχητικού ντοκουμέντου) του ακατέργαστου ερευνητικού υλικού.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Όστε το άτομο που ερευνά να είναι ικανό να αποφασίζει τι είδους δεδομένα θα πρέπει να συλλέξει κατά το επόμενο βήμα, για ποιους λόγους και πού ακριβώς να τα αναζητήσει, με στόχο την ανάπτυξη της θεωρίας η οποία θα πρέπει να αναδυθεί στο τέλος της ερευνητικής διαδικασίας.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η συλλογή των δεδομένων σύμφωνα με την αρχή της «θεωρητικής δειγματοληψίας» ελέγχεται από την ίδια την αναδυόμενη θεωρία είτε ως αυθύπαρκτης διαδικασίας είτε ως τυπικής, μέσα από τον γενικότερο έλεγχο της εκάστοτε έρευνας

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Τόπος διεξαγωγής συνέντευξης

Ως τόπος συνάντησης ορίζεται το σπίτι ή ο εργασιακός χώρος του υποκειμένου έρευνας, με την προϋπόθεση ότι δεν θα υπάρχει η παρουσία τρίτου προσώπου.

ΣΥΛΛΟΓΉ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Τόπος διεξαγωγής συνέντευξης

Ως τόπος συνάντησης ορίζεται το σπίτι ή ο εργασιακός χώρος του υποκειμένου έρευνας, με την προϋπόθεση ότι δεν θα υπάρχει η παρουσία τρίτου προσώπου.

Χρόνος διεξαγωγής συνέντευξης

Ο χρόνος διάρκειας της συνέντευξης δεν μπορεί να καθορισθεί εκ των προτέρων, καθώς εξαρτάται από τη ροή της συζήτησης.

ΣΥΛΛΟΓΉ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

**Φύλο και ηλικία
συμμετεχόντων/ουσών έρευνας**

Η επιλογή εκπροσώπων και των δύο φύλων ως υποκειμένων έρευνας, προκύπτει με βάση τη σύγχρονη αντίληψη της φεμινιστικής έρευνας.

ΣΥΛΛΟΓΉ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΈΝΩΝ

Κριτήρια επιλογής
συμμετεχόντων/ουσών

Τόπος διαμονής

Κοινωνικοπολιτισμική
ταυτότητα

Κοινωνικοοικονομική
κατάσταση και μορφωτικό
επίπεδο

Τύπος μονογονεϊκότητας

Χρόνος που βιώνουν τη
μονογονεϊκότητα

ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΣΥΝΕΝΤΕΥΚΤΗ

- ◉ Προετοιμασία – Οδηγός ερωτήσεων και ο τρόπος που θα τεθούν.
- ◉ Εξασφάλιση της συναίνεσης των υποκειμένων.
- ◉ Καλλιέργεια φιλικού κλίματος, με ανώδυνες ερωτήσεις στην αρχή.
- ◉ Επικοινωνιακές δεξιότητες.

ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΣΥΝΕΝΤΕΥΚΤΗ

- ◉ Ευχάριστος, δεκτικός κι ευαίσθητος ερευνητής.
- ◉ Αποκαλύπτεται κι ο ίδιος χωρίς όμως να προβάλλει προσωπικές απόψεις και πεποιθήσεις.
- ◉ Καταγραφή και μη λεκτικής έκφρασης.

ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΣΥΝΕΝΤΕΥΚΤΗ

- ⊙ Γίνεται πολύ καλός ακροατής,
προσωπικών ιστοριών
καθημερινότητας,
προβλημάτων, απλών και
σύνθετων σκέψεων, εμπειριών.

ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΣΥΝΕΝΤΕΥΚΤΗ

- ⦿ Δεν προσδοκά απαντήσεις που ταυτίζονται με το «προσχέδιο» που έχει στο μυαλό του, αλλά αντιμετωπίζει τον ερωτώμενο σε εντελώς ουδέτερη βάση, ανεπηρέαστα (Cohen & Manion, 1994), δεν υπερεκτιμά ή υποτιμά την υποκειμενική άποψη/θέση του κάθε ερωτώμενου (Cannell και Kahn, 1968).

ΕΙΔΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΑΘΜΟ ΔΟΜΗΣΗΣ

Μη δομημένη ή σε
βάθος (π.χ. σε
προσωπικές
αφηγήσεις)

- Τα θέματα υπό διερεύνηση είναι προκαθορισμένα
- Η διατύπωση και η αλληλουχία των ερωτήσεων γίνονται την ώρα της συνέντευξης

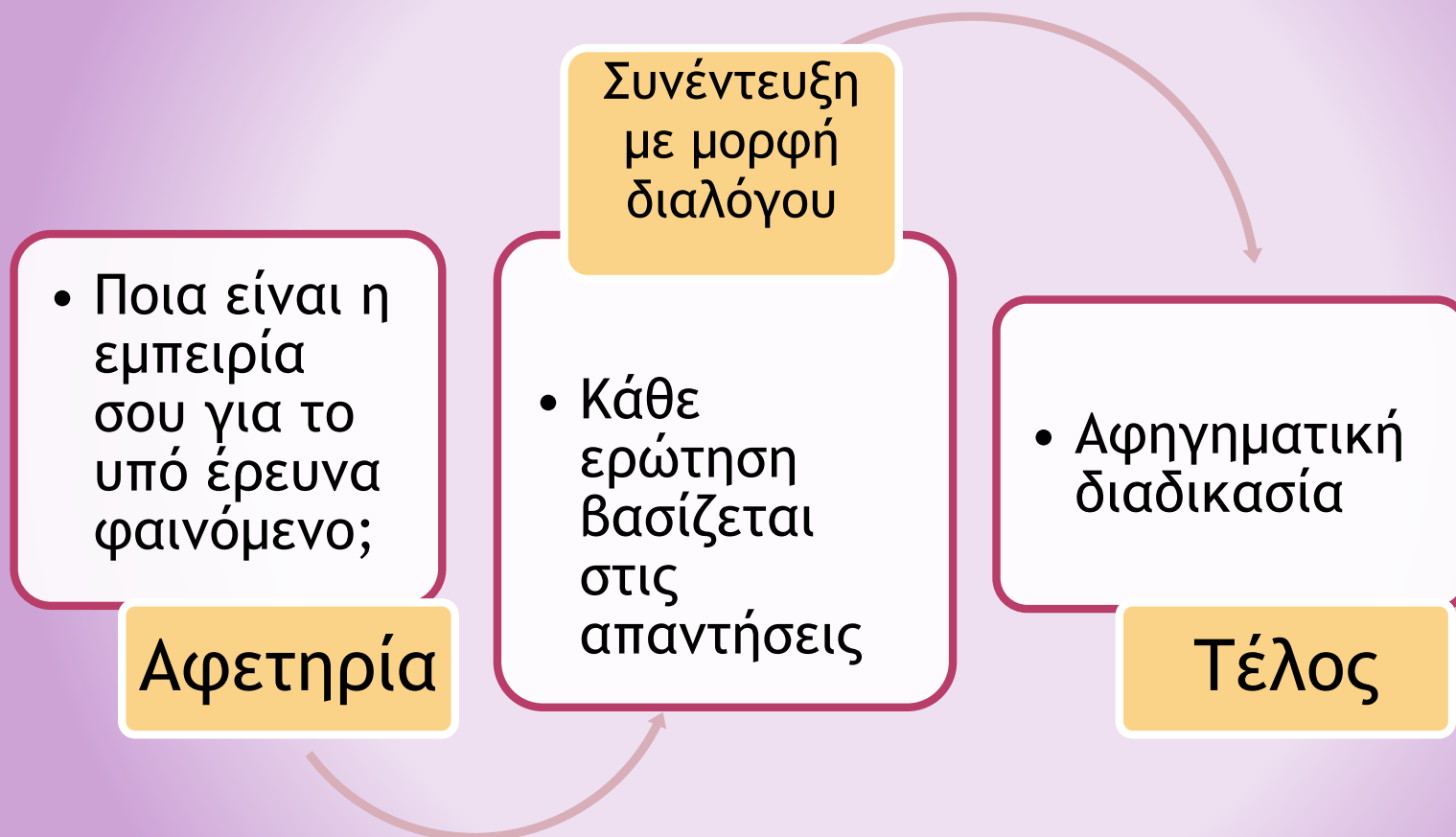
Ημιδομημένη

- Τα θέματα υπό διερεύνηση είναι προκαθορισμένα
- Το περιεχόμενο των ερωτήσεων είναι προκαθορισμένο

Εστιασμένη

- Εστιάζει στην εμπειρία του ατόμου σε σχέση με ένα φαινόμενο

ΜΗ ΔΟΜΗΜΕΝΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Κατάλογος
Βασικών
σημείων
(μνημονικό
σημείωμα)

Δεν έχει
σημασία η σειρά
διατύπωσης των
σημείων

Χρησιμοποιείται
συχνά από
νέους ερευνητές

ΤΥΠΟΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Ατομικές

Δια ζώσης

Τηλεφωνικές ή
ηλεκτρονικές

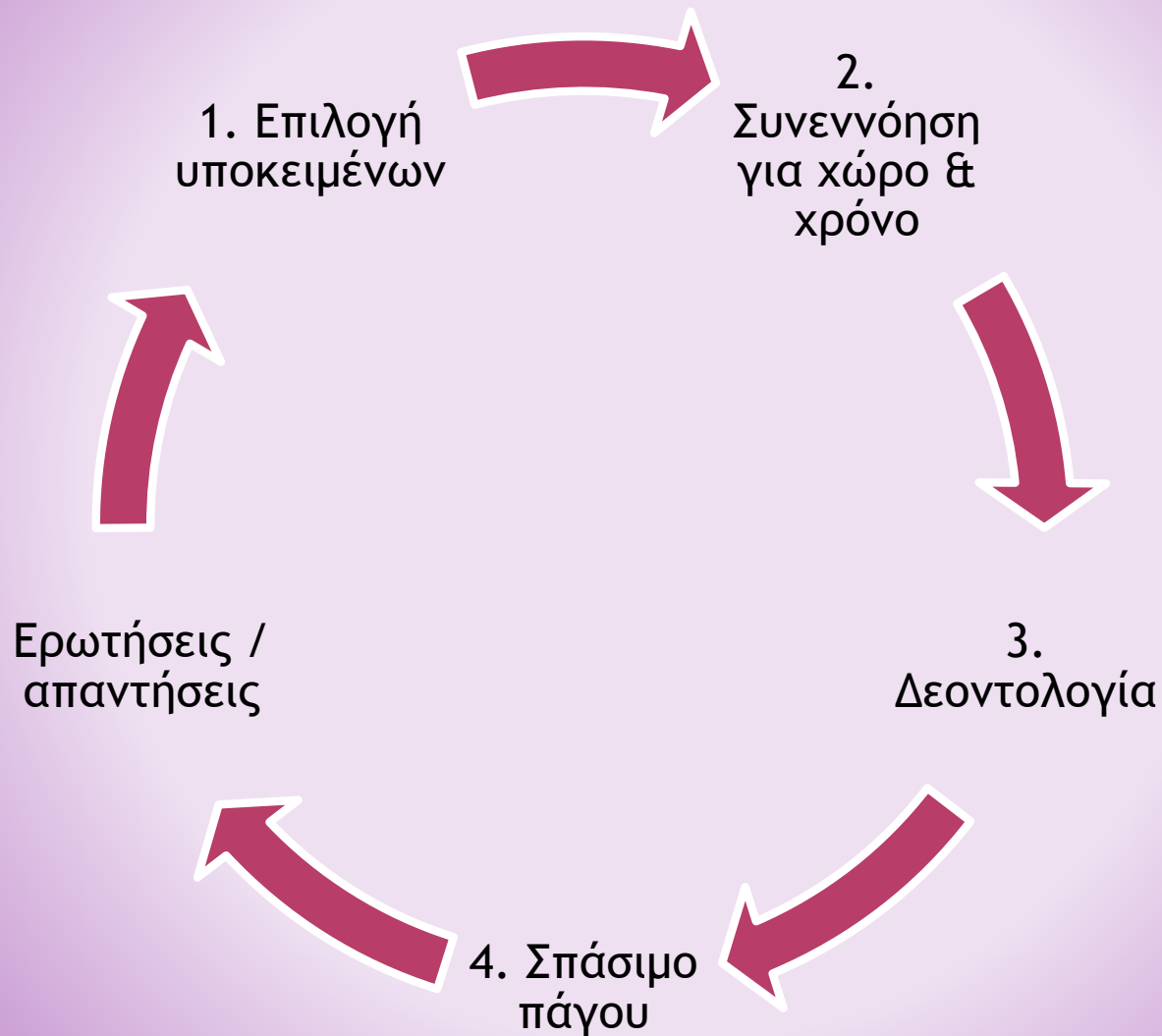
Ομαδικές
/ ομάδες
εστίασης

Απόψεις/
εμπειρίες σχετικά
με το θέμα

Έμφαση στην
αλληλεπίδραση
των υποκειμένων

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

- ◉ Ο ερωτώμενος προσπαθεί να
‘ευχαριστήσει’ τον ερωτώντα
με ‘εύστοχες’ δηλώσεις ή
σημαντικές πληροφορίες.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

- ◉ Ο ερωτώμενος/ερευνητής αναζητά απαντήσεις ως επιβεβαίωση προοκαθορισμένων απόψεων.
- ◉ Ο ερευνητής δεν κατανοεί τα λεγόμενα του ερωτώμενου.

ΜΗ ΔΟΜΗΜΕΝΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- ◉ Παρατήρηση σε μη ελεγχόμενες συνθήκες - Νατουραλιστική.
- ◉ Ο ερευνητής παρατηρεί ο,τιδήποτε συμβαίνει δίχως να έχει κάποιο προσχέδιο ως προς το τι θα παρατηρήσει.

ΜΗ ΔΟΜΗΜΕΝΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- ◉ Καταγράφονται με φυσικό τρόπο οι πληροφορίες και η πραγματική συμπεριφορά.
- ◉ Διακρίνεται σε συμμετοχική ή μη συμμετοχική ανάλογα με το βαθμό εμπλοκής του ερευνητή στο ερευνητικό πλαίσιο.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- ◉ Η συμμετοχική παρατήρηση προέρχεται από την εθνογραφία.
- ◉ Ο ερευνητής λαμβάνει μέρος στη δραστηριότητα του ερευνητικού πλαισίου που παρατηρεί.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- ◉ Συλλέγονται πλούσια σε περιγραφές δεδομένα και δεν αποτελούν απλά τις απόψεις των συμμετεχόντων.
- ◉ **Μειονέκτημα:** Επιλεκτική προσοχή του ερευνητή και η σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στον ερευνητή και τους συμμετέχοντες.

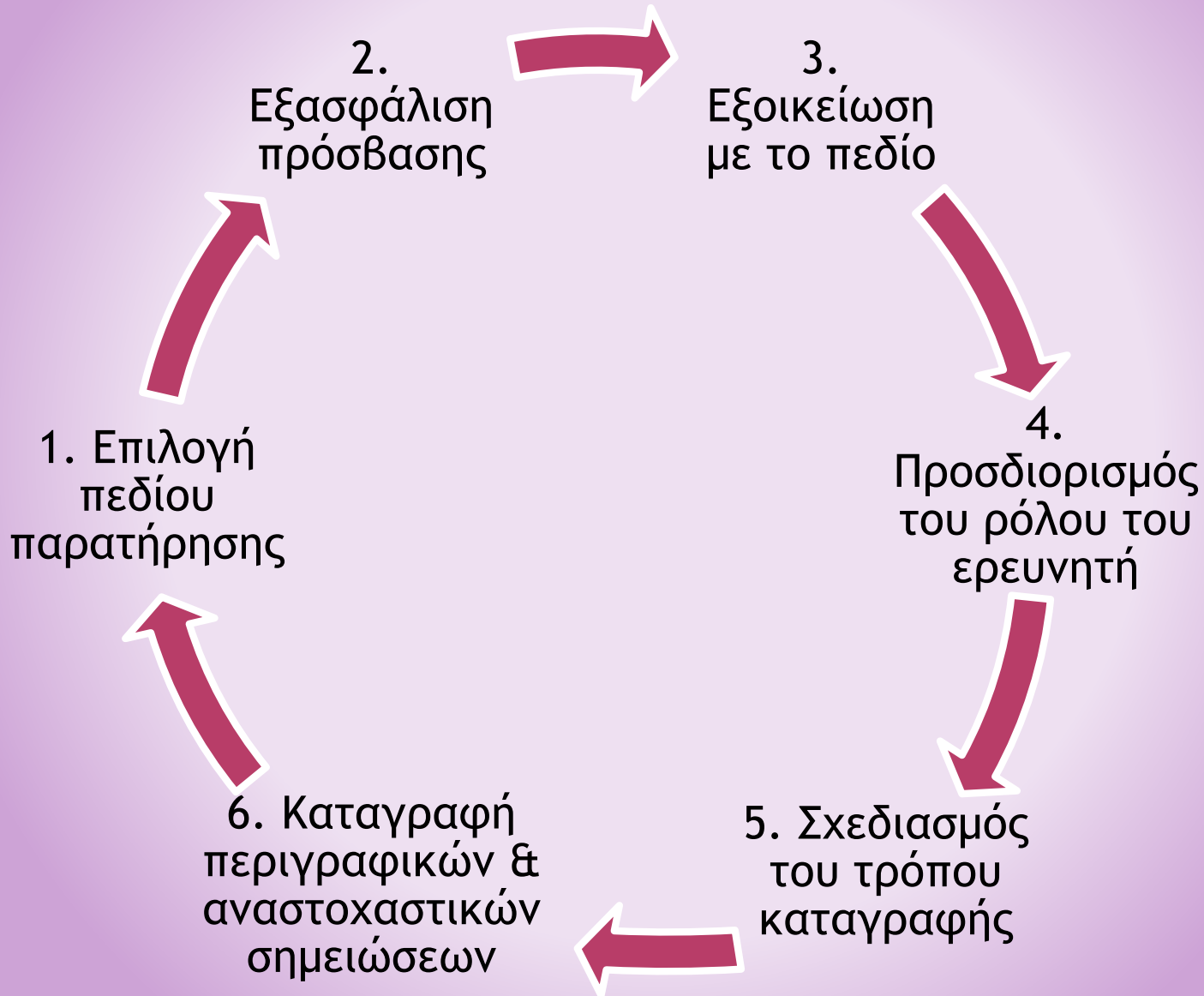

ΔΟΜΗΜΕΝΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- ◉ Προσχεδιασμένο σύστημα καταγραφής, ενδείκνυται σε ποσοτική προσέγγιση.
- ◉ Διακρίνεται σε
  - χρονικής δειγματοληψίας
  - δειγματοληψίας συμβάντων

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ-ΗΘΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

- ◉ Διευκολύνει ο ερευνητής τη διαδικασία για τον ερωτώμενο (πού, πότε) σε συνέντευξη.
- ◉ Διακριτικότητα, ευγένεια και σεβασμός προς τα υποκείμενα.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ-ΗΘΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

- ◉ Συναισθήματα εμπιστοσύνης
κι ασφάλειας.
- ◉ Προστασία της ανωνυμίας
των υποκειμένων
(συμμετεχόντων).

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Κυκλική διαδικασία ανάλυσης μεταξύ όλου και μερών
- ◉ Απώτερος σκοπός αποτελεί η κατανόηση του φαινομένου.
- ◉ Οργάνωση του υλικού

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Αναστοχασμός
- ◉ Από την περιγραφή στην ερμηνεία του υπό μελέτη φαινομένου

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- Πρώτη ανάγνωση όλου του υλικού που έχει συλλεχθεί

1. Αποκτάται μια συνολική άποψη για το τι λένε ή κάνουν οι συμμετέχοντες

- Αναδυόμενη κωδικοποίηση

2. Κωδικός σε μια ενότητα κειμένου που εκφράζει ερμηνεία του ερευνητή

4. Σύνδεση θεμ. ενοτήτων με βιβλιογραφία

- Βαθύτερη κατανόηση ή νέα θεωρία

3. Εντοπίζουν οι όμοιοι κωδικοί, οι μεταξύ τους ομοιότητες και οι θεμ. ενότητες

Θεματικές ενότητες (ολιστικές περιγραφές & ερμηνείες)

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

◉ 1^ο βήμα:

- Στην πρώτη ανάγνωση:
αρχική εικόνα/αίσθηση του
το έχει ειπωθεί/γίνει, χώρος
για σημειώσεις από τον
ερευνητή (σκέψεις ή
προσωπικά συναισθήματα),
υπάρχει συνέχεια στις
πληροφορίες;

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ 2^ο βήμα:
  - Αρχική κωδικοποίηση:
κατηγοριών, σημειώνεται
καθετί ενδιαφέρον,
περιγραφικά κι εννοιολογικά
σχόλια

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ 3^ο βήμα:
- Ομαδοποίηση των δεδομένων
- Χαρτογραφούνται σχέσεις ανάμεσα στα δεδομένα και συνδέσεις στην αρχική κωδικοποίηση.
- Αναδύονται μοτίβα (patterns)

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

◉ 4^ο βήμα:

- Αναζητούνται συνδέσεις ανάμεσα σε μοτίβα
- Ολοκληρώνεται η διαδικασία όταν επέλθει ο κορεσμός.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

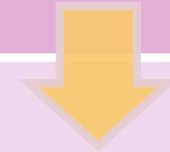
Όταν οι θεματικοί άξονες προϋπάρχουν

Δημιουργία θεματικών κατηγοριών

Αντιστοίχιση μονάδων ανάλυσης λόγου στις θεματικές κατηγορίες

Αναζήτηση μοτίβων: οι τάσεις που αφορούν σε ένα συγκεκριμένο θέμα και οι οποίες διαφαίνεται να επαναλαμβάνονται σε ένα σύνολο μονάδων ανάλυσης

Η ανάλυση καταλήγει σε ποσοτικοποίηση των μονάδων ανάλυσης λόγου ή/και των συσχετίσεων και αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε μοτίβα και θεματικές κατηγορίες.

ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ & ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

- ◉ Τριγωνοποίηση μεθόδων συλλογής δεδομένων ή συμμετεχόντων.
- ◉ Επιβεβαίωση ευρημάτων από τους συμμετέχοντες.
- ◉ Κριτικός φίλος.

Ακόμη, ως κύρια
χαρακτηριστικά της
ποιοτικής κοινωνικής
έρευνας θα μπορούσαν
να θεωρηθούν τα εξής:

Η ποιοτική κοινωνική έρευνα θα
πρέπει να διεξάγεται με τρόπο
συστηματικό και αυστηρό, ενώ
επιπλέον οι κοινωνικοί/ές
ερευνητές/ριες θα πρέπει να είναι
προετοιμασμένοι/ες αφενός μεν να
θέτουν πιο «δύσκολα» ερωτήματα,
αφετέρου να ελίσσονται ανάλογα με
το άτομο που έχουν απέναντί τους ως
υποκείμενο έρευνας ή ανάλογα με τις
συνθήκες, οι οποίες διαμορφώνουν
την εκάστοτε ερευνητική διαδικασία.

Ακόμη, ως κύρια
χαρακτηριστικά της
ποιοτικής κοινωνικής
έρευνας θα μπορούσαν
να θεωρηθούν τα εξής:

Απαιτεί την κριτική λεπτομερή
αυτοεξέταση ή τον ενεργό
αυτοελεγκτικό αναστοχασμό από τα
ίδια τα άτομα που ερευνούν. Δηλαδή,
ως κύριο ζητούμενο της
αναστοχαστικής διαδικασίας ορίζεται,
από τη μια, τόσο η εμβάθυνση εκ
μέρους του ατόμου που ερευνά στον
τρόπο με τον οποίο τα υποκείμενα
έρευνας αντιμετωπίζουν διάφορα
συμβάντα της ερευνητικής
διαδικασίας, καθώς και στον τρόπο με
τον οποίο αντιλαμβάνονται και
διαχειρίζονται την ερευνητική σχέση
και τοποθετούν τα όριά τους.

Ακόμη, ως κύρια
χαρακτηριστικά της
ποιοτικής κοινωνικής
έρευνας θα μπορούσαν
να θεωρηθούν τα εξής:

Όσο όμως και στο πώς ακριβώς ο ίδιος
ο ερευνητής, η ίδια η ερευνήτρια
εκτιμά τις πράξεις και το ρόλο του/της
κατά την ερευνητική διαδικασία, τα
οποία και υποβάλλει στην ίδια
αυστηρή κριτική, βάσει της οποίας
κρίνει και όλα τα υπόλοιπα
ερευνητικά «δεδομένα». Με άλλα
λόγια πρόκειται για μια διαδικασία,
που επιτελείται υπό το πρίσμα της
πεποίθησης ότι οι ερευνητές/ριες δεν
θα πρέπει να είναι
αποστασιοποιημένοι/ες, ουδέτεροι/ες
και αντικειμενικοί/ές από τα στοιχεία
και τη γνώση, τα οποία παράγει η
έρευνά τους.

Ακόμη, ως κύρια χαρακτηριστικά της ποιοτικής κοινωνικής έρευνας θα μπορούσαν να θεωρηθούν τα εξής:

Η ποιοτική κοινωνική έρευνα θα πρέπει να παράγει κοινωνικές εξηγήσεις για νοητικούς γρίφους. Και αυτό σημαίνει ότι, ό,τι στοιχείο επιλέγεται από τους/τις ερευνητές/ριες να χρησιμοποιηθεί ως σχετικό για την περιγραφή, διερεύνηση και επεξήγηση οποιουδήποτε κοινωνικού φαινομένου, θα πρέπει να βασίζεται σε μια συγκεκριμένη μορφή επεξηγηματικής λογικής και σε έναν συγκεκριμένο τρόπο θεώρησης του κοινωνικού κόσμου. Θα πρέπει ακόμη να παράγει κοινωνικές εξηγήσεις, οι οποίες να μπορούν κατά κάποιο τρόπο να θεωρηθούν γενικεύσιμες ή να έχουν μία ευρύτερη απήχηση.

Ακόμη, ως κύρια
χαρακτηριστικά της
ποιοτικής κοινωνικής
έρευνας θα μπορούσαν
να θεωρηθούν τα εξής:

Καθώς η ποιοτική κοινωνική έρευνα δεν
θα πρέπει να θεωρείται ως ένα ενιαίο
σώμα φιλοσοφίας και πρακτικής, κατά
τον ίδιο τρόπο και η επιλογή των
μεθοδολογικών στρατηγικών ή και ο
συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών
μεθόδων θα πρέπει να γίνεται με
ιδιαίτερη προσοχή, με στόχο την
καλύτερη δυνατή διερεύνηση του
εκάστοτε ερευνητικού ζητήματος.

Ακόμη, ως κύρια
χαρακτηριστικά της
ποιοτικής κοινωνικής
έρευνας θα μπορούσαν
να θεωρηθούν τα εξής:

Η ποιοτική έρευνα θα πρέπει να
διενεργείται ως μια δεοντολογική
πρακτική, όπου το πολιτικό πλαίσιο μέσα
στο οποίο επιτελείται θα πρέπει να
λαμβάνεται πάντα υπόψη.

Τέλος, μια σειρά πλεονεκτημάτων αλλά και μειονεκτημάτων αποδίδονται στην ποιοτική κοινωνική έρευνα. Συγκεκριμένα, πλεονέκτημα θεωρείται ότι η διερεύνηση γίνεται σε βάθος και με συστηματική λεπτομέρεια.

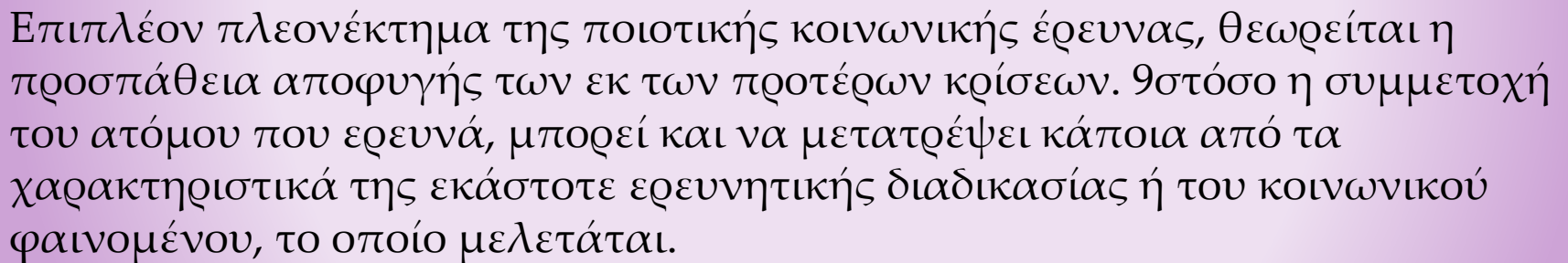

Όμως, θεωρείται ως μειονέκτημα το γεγονός ότι συνήθως διενεργείται σε μικρά δείγματα. Θετικό στοιχείο της ποιοτικής κοινωνικής έρευνας είναι η διαπίστωση ότι πολύ συχνά δύναται να διερευνηθούν κοινωνικά φαινόμενα, διαδικασίες και συμπεριφορές που δεν είχαν προβλεφθεί κατά τη φάση του αρχικού σχεδιασμού. Εντούτοις, χαρακτηρίζεται από περιορισμένες δυνατότητες σύγκρισης και γενίκευσης.

Ένα ακόμη πλεονέκτημα θεωρείται η διερεύνηση της εμπειρίας των κοινωνικών φαινομένων, αφού το άτομο που ερευνά «βλέπει», αντιλαμβάνεται και κατανοεί την κοινωνική πραγματικότητα μέσα από τις εμπειρίες και τη διεισδυτική ματιά των ίδιων των υποκειμένων έρευνας. Στο ίδιο όμως αυτό στοιχείο, λανθάνει ως μειονέκτημα η εξάρτηση από τις προσωπικές αντιλήψεις του/της ερευνητή/ριας, καθώς και η εξάρτηση από τα επικοινωνιακά του/της προσόντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Adler, A. P. & Adler, P. (1998). Observational techniques. In: Denzin KN, Lincoln SY (eds) *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks: Sage (pp. 79-109).
- ◉ Cannell, C. F. & Kahn, R. L. (1968). Interviewing. Στο G. Lindzey και A. Aronson (Eds.), *The handbook of social psychology, vol. 2, Research Methods*. New York: Addison Wesley. (σελ. 526-295).
- ◉ Cohen, L., & Manion, L. (1994) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- ◉ Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαιράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθαρά, Μ. Φιλοπούλου, μεταφρ.). (5η έκδ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.
- ◉ Fontana. A & Frey, J. H. (1998). Interviewing: The art of science. In: Denzin KN, Lincoln SY (eds) *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks: Sage (pp. 47-78).
- ◉ Denzin, N. (1989). *Interpretive Biography*. London: Sage.
- ◉ Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2000). *Handbook of qualitative research* (2η έκδ.). Thousand Oaks, Ca: Sage.
- ◉ Clandinin, J. and Connelly, M. (2000) *Narrative Inquiry: Experiences and Story in Qualitative Research*, New York: Teachers College Press.
- ◉ Goodson, I. (ed.) (1992). *Studying Teachers Lives*. New York: Teachers College, Columbia University.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Goodson, I. F., & Sikes, P. (2001). *Life history research in educational settings: Learning from lives*. Buckingham, UK: Open University.
- ◉ Glaser, B., Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. Hawthorne, Νεϋ Υορκ: Aldine Publishing Company.
- ◉ Heidegger, M. (1988). *The basic problems of phenomenology*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- ◉ Hopkins, D. (1985). *A Teacher's Guide to Classroom Research*. Milton Keynes: Open University Press.
- ◉ Lincoln, Y. & Guba, E. (1985). *Naturalistic Inquiry*. New York: Sage.
- ◉ Lomax, Pamela (1990). *Managing staff Development in Schools: An action research approach*. Multilingual Matters.
- ◉ McNiff, J. (1993). *Teaching as learning: An action research approach*. London: Routledge.
- ◉ Merriam, S. (1988). *Case study research in education: A qualitative approach*. San Francisco: Jossey-Bass.
- ◉ Morse, M. J. & Field, A. P. (1996). *Nursing research: The application of qualitative approach*. London: Chapman & Hall
- ◉ Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park, CA: Sage.
- ◉ Preissle, J. (2006). "Envisioning qualitative inquiry: a view across four decades." *International Journal of Qualitative Studies in Education* 19, 685-95.
- ◉ Robson Colin (2007). *Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου: ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Αθήνα : Gutenberg.
- ◉ Strauss, A. & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- ◉ Yin, R. K. (2003). *Case study research; design and methods* (3rd eds). Thousand Oaks: Sage.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα : Κριτική.
- ◉ Μαντζούκας, Σ. (2007). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα: Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. *Ανασκόπηση, Νοσηλευτική*, 46(1), 88-98.
- ◉ Παζιώνη-Καλλή, Κ. (2009). Η σημασία της μεθόδου 'Ιστορίες Ζωής' στην Έρευνα για τη δια Βίου Εκπαίδευση: διεθνείς Προοπτικές. *Proceedings - 5th International Conference in Open & Distance Learning - November*. Athens, Greece
- ◉ Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε-Α. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 4(1), 1-10.
- ◉ Πηγιάκη, Π. (2007). Ιστορίες Ζωής και Προσωπικές Μαρτυρίες στην Ποιοτική Έρευνα: Ηθικά και Μεθοδολογικά Προβλήματα, στο Πανελλήνιο επιστημονικό Συμπόσιο: *Θεωρία και Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας* - Πανεπιστήμιο Κρήτης-Ρέθυμνο 16 και 17 Μαρτίου 2007.
- ◉ Πουρκός, Μ. (2010). Η Φαινομενολογική Μέθοδος Έρευνας: Από τη Φιλοσοφική Προοπτική στην Επιστημονική Ποιοτική Έρευνα. Στο Μ. Πουρκός & Μ. Δαφέρμος (Επιμ.), *Ποιοτική Έρευνα στις Κοινωνικές Επιστήμες: Επιστημολογικά, Μεθοδολογικά και Ηθικά Ζητήματα*. Αθήνα: Τόπος. (σσ. 371-412).